

# KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2018

## (Lezárult kutatások összefoglalói)

### Címjegyzék

|   |    |
|---|----|
| Alkalmazott kriminológia.....   | 2  |
| A biztonság mérésének lehetőségei Magyarország egyes településein.....  | 2  |
| Vigilantism against Migrants and Minorities.....  | 3  |
| A bűnügyi statisztika változása. Miért csökken a regisztrált bűncselekmények száma?.....  | 4  |
| „Szenvedélyes” közlekedés. A kábítószer hatása alatt elkövetett közlekedési bűncselekmények jellemzői.....  | 4  |
| Bírói ítélkezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában.....   | 5  |
| Balkan Homicide Study (BHS) – A balkáni országokban, valamint Magyarországon és Romániában előforduló szándékos emberölések jogi és kriminológiai összehasonlítása.....   | 6  |
| A rendőrtisztképzésben részt vevő hallgatók felkészítése az erőszakos bűncselekmények sértettjeivel való bánásmódra, különös tekintettel a szexuális erőszak sértettjeire.....                                      | 7  |
| Jogalkalmazói vélemények az erőszakos szexuális bűncselekmények látencijáról.....   | 8  |
| A kuruzslás tárgyában indult büntetőeljárások elemzése.....   | 9  |
| A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban IV. A bűnösség.....   | 10 |
| Francia büntetőjogi intézmények II.....   | 11 |
| A sértett megváltozott szerepe a büntetőeljárásban.....   | 12 |
| Az új Btk. szankciórendszerének hatályosulása.....  | 12 |
| A belga, a francia és a magyar büntetés-végrehajtási jog intézményeinek összehasonlító elemzése.....  | 13 |
| Büntetőeljárás az elméletben és a gyakorlatban II.....  | 15 |
| A korrupciós bűncselekmények minősítésének problémái a Legfőbb Ügyészség erre vonatkozó iránymutatásai tükrében, valamint e bűncselekmények látenciája, felderítésének, bizonyításának nehézségei.....              | 16 |
| A szándékos bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetéséhez kapcsolódó anyagi jogi következmények érvényesülése a gyakorlatban.....   | 17 |
| A tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszak kriminológiai vizsgálata.....  | 18 |
| Az Európai Unió forrásaiból származó pénzügyi támogatásokra elkövetett költségvetési csalások felderítésének és bizonyításának tipikus nehézségei és célravezető módszerei.....                                     | 19 |
| Internethasználat a bűnözésben, különös tekintettel a nemzetközi együttműködés szerepére a határokon átnyúló informatikai bűncselekmények felderítésére és bizonyítási problémáira.....                             | 20 |
| A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata.....   | 21 |
| A vagyon elleni erőszakos bűnözés jellemzői és trendjei.....  | 22 |
| A feljelentés elutasításának és a nyomozás megszüntetésének jellemző okai az állatkínzással kapcsolatos büntetőügyekben.....  | 23 |
| A különleges bánásmódot igénylő személyek helye és szerepe a büntetőeljárásban.....   | 24 |
| A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás előfordulásának gyakorisága a bírói gyakorlat alapján a közlekedési bűncselekmények miatt indult ügyekben.....  | 24 |
| A kihívó közösségellenesség értelmezése a bírói gyakorlatban a garázdaság miatt indult büntetőügyekben.....   | 26 |
| A poligráf alkalmazásának tapasztalatai és problémái a büntetőeljárásban.....   | 27 |
| Külföldi állampolgárok bünelkövetési sajátosságai Magyarországon, figyelemmel a 2015–2017-es migrációs válságra.....  | 27 |
| A járműipari fejlesztések (pl. önvezető járművek, biztonsági rendszerek stb.) várható hatása a közlekedési bűncselekményekre.....   | 28 |
| A fenyegetés sértettre gyakorolt hatásának szerepe – különös tekintettel a fegyveresen és felfegyverkezve elkövetés, valamint a jogos védelem megítélése körében [Btk. 22. §, 459. § (1) bek. 5., 6., 7. pont]..... | 29 |
| A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere.....   | 30 |
| A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Olaszországban.....  | 31 |

# I. KUTATÁSI FŐIRÁNYOK

## 1. ELSŐ FŐIRÁNY: TÁRSADALOM ÉS BŰNÖZÉS

**Barabás A. Tünde:**

### **Alkalmazott kriminológia**

A kriminológia multidiszciplináris tudomány, amely számos más tudományág ismeretanyagára támaszkodik. Ezen elméletek alkotják a kriminológia eszmerendszerét, amely a bűnözéshez, a bűnelkövetővé, illetve áldozattá váláshoz és a bűnözés kezeléséhez kapcsolódó alapvető elképzeléseket foglalja magában. Ez a rendszer folyamatosan változik és bővül a tudomány fejlődésének új felismeréseinek eredményeként.

A kriminológusok számára fontos, hogy eredményeiket a társadalom szélesebb rétegei is megismerjék, és azok hasznosulhassanak a mindennapokban. A kriminológia és a közélet közötti összefüggés megismerése az egyik kapocs az *alkalmazott kriminológia* természetének meghatározásában. A másik ilyen meghatározó pontja a „gyakorlati” kriminológiának abban van, amikor segíti a büntető igazságszolgáltatás közreműködőit, különösen azokat, akik közvetlenül a bűnelkövetőkkel és az áldozatokkal foglalkoznak.

A kutatás célja annak feltárása volt, hogy megmutassa, a kriminológia tudományának eredményei hol, mely területeken és mennyiben hasznosulhatnak a gyakorlatban, hol húzható határvonal az elméleti és alkalmazott kriminológia vizsgálódási területe között, valamint rámutasson alkalmazhatóságának további területeire. A kutatás első évében (2017) megtörtént az alkalmazott kriminológia meglehetősen kisszámú hazai és nemzetközi szakirodalmának összegyűjtése és feldolgozása, valamint egy kérdőíves vizsgálat előkészítése.

A kutatás második fázisában, 2018 során, a véglegesítését követően lekérdezésre került az online kérdőív, amely a magasabb beosztásban dolgozó rendőrtisztek kriminológiai ismereteinek gyakorlatban történő alkalmazását, valamint a munkájuk során megmutatkozó attitűdjeit vizsgálta.

A kapott eredmények alapján, a feldolgozott szakirodalom eredményeinek összegzését követően került sor az alkalmazott kriminológia tudománytani elhatárolására, főbb jellemzőinek, és kutatási területeinek meghatározására.

## 2. MÁSODIK FŐIRÁNY: BIZTONSÁG, KÖZBIZTONSÁG

**Barabás A. Tünde:**

### **A biztonság mérésének lehetőségei Magyarország egyes településein**

Az egyének és a közösségek alapvető igénye, hogy az életük mindennapi színterein biztonságban érezzék magukat. A biztonságról alkotott képet számos tényező formálja: így a bűnözéstől való félelem, az esetleges korábbi áldozattá válás, a lakókörnyezet minősége, a környék rendezettsége, az átlátható, kivilágított terek éppúgy, mint a kiszámítható gazdasági környezet, a munkanélküliségtől, betegségtől való félelem, a kialakult társadalmi kapcsolatok, vagy éppenséggel a marginalizált társadalmi helyzet.

A biztonságérzet hiánya napjainkban fontos problémája az európai társadalmaknak. Különösen igaz ez a nagyvárosok esetében, ahol a népesség jelentős része él, és így a

problémák is koncentráltan jelentkeznek. Ugyanakkor éppen ezeken a területeken érvényesül legkevésbé a társadalmi és közösségi kohézió, az egy környéken élők közösségének odafigyelése és támogatása egymás iránt. A kohézió hiánya azután a valós – társadalmi és napi szintű egyéni – problémák mellett tovább növeli a bizonytalanság érzését.

A biztonság igénye korunkban egyre erősebbé válik, miközben a globalizálódó világ újabb és újabb, korábban ismeretlen helyzet elé állítja a hatóságokat és a polgárokat egyaránt. Mindez ahhoz vezet, hogy a bűnözés folyamatosan csökken a hivatalos statisztikák szerint Európában, eközben a bizonytalanságérzet nemhogy nem javul, hanem kimondottan növekedik a kutatások szerint. Ez volt a kiindulópontja jelen kutatásnak, amely a MARGIN projekt empirikus eredményeinek másodelemzésén alapult.

A bizonytalanságérzet nem azonos a bűnözéstől való félelemmel, bár a kutatók egy jelentős része szinonimaként kezeli a fogalmakat. Kétségtelen tény, hogy noha számos más körülmény befolyásolja a lakosság biztonságérzetét, a bűnözéstől való félelem annak egyik meghatározó tényezője.

A bizonytalanságérzet mérése annak különböző dimenziói feltárását követően lehetséges. Ennek érdekében az elméleti kutatás során megtörtént a bizonytalanságérzet fogalmának meghatározása, és komponenseinek feltárása. A bizonytalanság érzékelésének során, a MARGIN kutatás eredményeire támaszkodva, három aspektus került figyelembevételre: az *affektív komponens* (a bűnözéshez kapcsolódó félelemérzet mint negatív mentális állapot); a *kognitív komponens* (az áldozattá válás kockázatának kognitív kiértékelése); és a *viselkedéses komponens* (a viselkedés megváltoztatása a személyes biztonság megőrzése érdekében, például egy veszélyes utca elkerülése éjszaka). Megtörtént azoknak a mutatóknak a feltérképezése is, amelyek ismeretében lehetővé válik egy adott területen a lakosság biztonság/bizonytalanságérzetének mérése.

A magyar, valamint a nemzetközi eredmények angol nyelven megjelent kötetben kerültek összefoglalásra.

**Póczik Szilveszter – Sárík Eszter:**

## **Vigilantism against Migrants and Minorities**

A vigilantizmus – azaz a jogellenesen tevékenykedő rendészeti alakulatnak álcázott agresszív csoportosulások tevékenysége – a migrációs hullámok erősödésével egyre jelentősebb feladatok elé állítja a fejlett országok rendvédelmét. A norvég kezdeményezésre (Oslói Egyetem) indult nemzetközi kutatás ezek összehasonlító bemutatására és elemzésére tett kísérletet.

Kutatásainkban elsődleges és másodlagos forrásokat használtunk, többek között történeti és szociológiai tanulmányokat, médiainterjúkat, jelentéseket és videókat, valamint empirikus tudományos eredményeket és felméréseket. Megállapítottuk, hogy a mai Magyarországon többféle formában is megfigyelhető a vigilantizmus jelensége:

- ismert olyan, valamely párt által támogatott és irányított országos, felülről lefelé irányuló szervezet, amely szigorú hierarchián alapul,
- vannak helyi, regionális és szubregionális vigiláns csoportok, amelyeket helyi közigazgatási vezetők támogatnak,
- léteznek többé-kevésbé független alcsoportokból álló, decentralizált szervezetek,
- végül van egy negyedik típus, amelyet nagyon nehéz besorolni, hiszen ezek esetében a helyi igazgatási vezetők a vagyonbiztonságot szolgáló hivatali szervezeteket használják jogszerűtlen célokra.

Az említett, többé-kevésbé decentralizált szervezetek politikai és társadalmi beágyazottsága nagyon különböző, rendszeresen megjelennek a nemzeti identitást feszegető valós vagy vélt válságok idején. A társadalmi elégedetlenségből fakadó rejtett energiákat a (kvázi) erőszakos mozgalmak a saját erejük növelésére használják fel. A vigiláns mozgalmakban az (alsó) középosztály fiataljainak tiltakozása fogalmazódik meg. A szélsőjobboldali politikai erőfeszítések visszhangra lelnek, különösen azokban a magyarországi régiókban, ahol (tartósan) munkanélküli, szegény és szegregált, de népességében gyarapodó roma csoportok élnek. A DEREKX, a jobboldali szélsőség iránti igényt mérő index szerint a 2002 és 2009 közötti időszakban a jobboldali szélsőség iránti szimpátia a polgárok körében 10-ről 21 százalékra nőtt. A 2015-ös migrációs válság segítette a szélsőséges csoportoknak új ellenségképet találni. Olyan kezdeményezéseket indítottak, amelyek megfelelnek a széles társadalmi rétegek igényeinek. A 2008-as gazdasági válság elmúltával és a konzervatív kormányváltással ma ezeket a csoportokat a 2015–2017-es migrációs hullám táplálja. Szerepük inkább szimbolikus, mint hatékony a muszlimellenes és antimigrációs politikában.

### **3. HARMADIK FŐIRÁNY: BŰNÖZÉSKONTROLL**

**Kó József:**

#### **A bűnügyi statisztika változása. Miért csökken a regisztrált bűncselekmények száma?**

A vizsgálat a magyar bűnügyi statisztika változásait elemzi. A regisztrált bűncselekmények száma jelentősen csökkent az utóbbi években. Ennek okait elemezve több tényező együttes hatása mutatható ki. A legjelentősebb csökkenést a törvényi szabályozás módosítása okozta. Az okirattal visszaélés törvényi tényállásának módosítása hozzávetőlegesen évi 60 000-rel, a szabálysértési értékhatár növelése további évi 60 000-rel kisebb esetszámot eredményezett. Az értékhatár-változás évközepén lépett hatályba, ezért a hatása az első évben kevésbé volt érezhető.

Emellett érvényesül a nemzetközi szinten tapasztalható tendencia is: a fejlett ipari országokban és az EU-tagállamokban is *csökkenő esetszámok* jelennek meg a statisztikákban az ezredfordulót követően. Nálunk egy kis késéssel kezdett el érvényesülni a nemzetközi trend, de kb. 15-20 százalékkal ez is hozzájárulhatott az esetszámok csökkenéséhez. Ezekhez a hatásokhoz adódik hozzá a vétőképes korú, a bűnözésben leginkább érintett korosztályokból a külföldön életvitelszerűen tartózkodó vagy oda dolgozni kijáró – a KSH-adatok által becsült – többszázezer ember.

**Ritter Ildikó:**

#### **„Szenvedélyes” közlekedés. A kábítószer hatása alatt elkövetett közlekedési bűncselekmények jellemzői**

A 2006-ban „*Kábítószer-fogyasztás és gépjárművezetés*” címmel végzett vizsgálat célja a kábítószer hatása alatt történt gépjárművezetés, illetve a szerhatás alatt történt közútibaleset-okozás hazai jellemzőinek megismerése volt. Akkor hat év (1999–2005) ügyiratait vizsgáltuk és elemeztük; azonban a vizsgált időszakban mindössze 53 eset fordult elő. Jelen vizsgálat célja, a korábbiakon túl, a 2006-os vizsgálat eredményeivel való összehasonlítás volt.

A mintavételi keretet a 2016-ban az ENyÜBS-ben regisztrált bódult állapotú járművezetés bűncselekményt elkövetők ügyiratai – összesen 282 ügyirat – alkották. Főbb eredmények:

- A jelenség elterjedtsége és a hatósági észlelés gyakorisága nem korrelál egymással, ahogy nem korrelál a direkt kábítószer-bűncselekmények és a bódult állapotban elkövetett járművezetés bűncselekmények felderítésének területi eloszlása sem.
- Jellemzően havi 20-30 bódult állapotú járművezetés bűncselekményt észlel, illetve képes észlelni havi szinten, országosan a hatóság.
- A hatósági észlelések többségében napnyugta után és napkelte előtt történnek.
- A legtöbb bódult állapotban elkövetett járművezetés bűncselekményt valamilyen kábítószerrel valósították meg. Ezt követték a gyógyszerrel (minden negyedik ügy; 27%), majd pedig az új pszichoaktív anyaggal (minden hatodik ügy) történő elkövetések. Figyelmet érdemel, hogy gyakorlatilag minden hatodik ügyben alkohol is szerepelt valamilyen kábítószer vagy gyógyszer mellett.
- A 2006-os vizsgálatban a gyógyszer hatása alatt észlelt cselekmények aránya a jelen mintán mért érték ötöde volt.
- A teljes mintában mért arányértékhez képest közel 20 százalékkal kisebb volt a kábítószer-használók részaránya a balesetezőkhöz almintájában, miközben több mint kétszeresére nőtt a gyógyszertől befolyásolt állapotban járművet vezetőkhöz aránya. A gyógyszerek közül a Xanax került a leggyakrabban kimutatásra, ezt követte a Rivotril. A Xanax és a Rivotril előfordulási gyakorisága jelentősen meghaladja az összes többi gyógyszer elem- és arányszámát.
- A járművezetés bódult állapotban bűncselekmény esetében rendkívül nagy a látencia, ugyanakkor a rendelkezésre álló adatok azt jelzik, hogy a vényköteles, elsősorban nyugtató, altató, szorongásoldó gyógyszerek, illetve egyéb orvosi indikációval szedett, járművezetői képességekre hátrányosan ható medicina hatásai alatti járművezetés elterjedtsége és baleseti kockázati szerepe a jövőben tovább fog emelkedni. Tíz évvel ezelőtt a járművezetés bódult állapotban bűncselekmények között 5,7 százalékos képviseltek a nyugtató, altató hatása alatt gépjárművet vezetőkhöz – a jelen vizsgálati mintában 27 százalékos!
- A kutatás legfontosabb eredménye *a vényköteles gyógyszerek hatása alatti járművezetés arányértékének ötszörös növekedése*, ami azt is jelzi, hogy az ismertté vált járművezetés bódult állapotban bűncselekmény elkövetőinek körében egy a kábítószer-használókéhoz szociodemográfiai jellemzőiben eltérő csoport jelent meg. A kábítószer-birtoklókhoz, illetve kábítószer hatása alatt járművet vezetőkhöz szemben összességben hátrányosabb társadalmi státuszú és idősebb egyének alkotta populációnak egyre jelentősebb a részesedése a járművezetés bódult állapotban bűncselekmény elkövetőinek körében, ami kihat ezen elkövetői kör szociodemográfiai jellemzőinek általános alakulására is. Ez pedig az iskolai végzettségben, a foglalkozásban, a koreloszlásban vagy a kriminális előéletben is meg nyilvánul.

**Solt Ágnes:**

### **Bírói ítélkezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában**

A két éves kutatás során a kiskorú veszélyeztetése tárgyában született jogerős ítéleteket elemeztük azt kutatva, hogy a tényállást jellemzően milyen esetekben állapítják meg, általában mely bűncselekménnyel jelenik meg halmaztatban, kik teszik a feljelentéseket, milyen büntetéseket szabnak ki, valamint hogy meggyenként milyen eltérések vannak a joggyakorlatban és a gyermekvédelem rendszerében. Elemeztük az elkövetők demográfiai és

szocioökonómiai jellemzőit. Vizsgáltuk továbbá, hogy milyen az eljárás, a gyermeket az eljárásban kik és hányszor hallgatják meg, jellemzően milyen bizonyítási eszközök lelhetők fel, mekkora a bevallás aránya, mi történik a sértettekkel az eljárás alatt és után.

2017-ben 100 ügy teljes ügyészégi és bírósági iratainak aktáját elemeztük. Az aktavizsgálat alapja a 2015-ben született jogerős ítéletekből vett véletlenszerű minta, amelyeket a kutatási kérdésekből operacionalizált változók mentén kialakított kérdőív segítségével rögzítettük statisztikai szoftver segítségével.

2018-ban bekértük a 2015-ben született összes jogerős ítéletet kiskorú veszélyeztetése tárgyában, hogy országosan, megyékre lebontva kaphassunk képet a joggyakorlat és a gyermekvédelmi rendszer működése tekintetében.

A kutatás első évében a lezajlott aktakutatás eredményei bővítették a vizsgálandó területeket, és felhívták a figyelmet arra, hogy a gyermekvédelem intézményrendszere hogyan kapcsolódik a vizsgált ügyekhez.

A kutatás eredményeként kirajzolódott a kiskorú veszélyeztetése tényállásban a típusosságok és visszatérően előforduló körülmények, illetve az ítélkezés gyakorlata. Javaslatok fogalmazhatóak meg mind a gyermekvédelem működése, mind a büntetőeljárással kapcsolatos, mind pedig az ítélkezés gyakorlatának kérdésköreit illetően. A megyei gyakorlatok összevethetőkké válnak és tanulsággal szolgálhatnak országos szinten.

#### **4. NEGYEDIK FŐIRÁNY: KIEMELKEDŐ VAGY VESZÉLYES BŰNCSELEKMÉNYEK, BŰNELKÖVETŐK**

**Bolyky Orsolya – Sárík Eszter:**

##### **Balkan Homicide Study (BHS) – A balkáni országokban, valamint Magyarországon és Romániában előforduló szándékos emberölések jogi és kriminológiai összehasonlítása**

A freiburgi Max Planck Intézet partnersoportjaként 2013-ban alapított Balkan Criminology Hálózat (BC) a balkáni országok – így Horvátország, Macedónia, Szerbia és Montenegró, Bosznia és Hercegovina, Szlovénia –, valamint Magyarország és Románia jogi és kriminológiai kutatási együttműködését teszi lehetővé.

A BC keretében szerveződött munkacsoport – a Balkan Homicide Study – a szándékos emberölések jogi és kriminológiai hátterének kutatására alakult. Jelen vizsgálat célja a Magyarországon elkövetett szándékos emberölések jogi és kriminológiai jellemzőinek és az ilyen cselekményekkel kapcsolatos büntetés-kiszabási gyakorlatnak a megismerése, valamint az, hogy ezek összehasonlításra kerüljenek a balkáni térség országainak és Romániának az adataival. (Az összehasonlító vizsgálatot a Zágrábi Egyetem Jogi Karának oktatói végzik Anna-Maria Getos Kalac professzorasszony vezetésével. Az összehasonlítás várhatóan a 2019. év elejére készül el.) Célunk még, hogy a különböző országokban kapott adatok közötti hasonlóságok és eltérések által megismerjük az ezek mögött rejlő esetleges társadalmi és kulturális, valamint jogi szabályozásbeli és eljárásbeli különbségeket.

A magyar minta felölelte a 2013–2015-ben indult valamennyi szándékos emberölés vagy annak kísérlete, illetve erős felindulásban elkövetett emberölés miatt jogerősen lezárt bűnügyet, amelyek elítéléssel vagy kóros elmeállapot miatti felmentéssel fejeződtek be. A mintába kerültek azok az ügyek is, amelyeket az elkövető halála miatt szüntettek meg.

A kutatás az aktavizsgálat módszerét alkalmazta, ehhez az *ügyészégi* bűnügyi iratokat – beleértve az ügyekben keletkezett ítéleteket is – tekintette át és dolgozta fel a Zágrábi Egyetem

által kidolgozott standard, strukturált kérdőív alapján. A kérdőív kitért az emberölés minősítésére, a kiszabott büntetésre és büntetékiszabási körülményekre, az eljárással kapcsolatos adatokra, valamint az elkövető és a sértett szocioökonómiai hátterére és korábbi büntettségére is.

A kapott adatok megerősítették a korábbi kutatási eredményeket. A Magyarországon elkövetett emberölések leggyakoribb formája a családon belüli erőszak szélsőséges esete, ahol a bűncselekményt hosszú időn át tartó konfliktusos viszony előzi meg. A nyereségvágyból, idegen sérelmére elkövetés tipikusan a fiatalabb korosztályt jellemzi. Szexuális motiváció alig fordult elő a magyar mintában. Gyakori még a szituatív elkövetés, amely kocsmákban vagy azok környékén, illetve közterületen fordul elő. Ezeknél, illetve a családi viszályokban is az alkoholos befolyásoltság óriási szerepet játszik mind az elkövetővé, mind a sértetté válásban. Végül fontos rizikófaktornak tekinthetjük a bűncselekmény előtt már fennálló mentális problémákat is.

## **Parti Katalin:**

### **A rendőrtisztképzésben részt vevő hallgatók felkészítése az erőszakos bűncselekmények sértettjeivel való bánásmódra, különös tekintettel a szexuális erőszak sértettjeire**

A szexuális erőszak feljelentési rátája világszerte alacsony, az áldozatok attól tartanak, hogy feljelentés esetén a hatóság nem hisz majd nekik. A feljelentési hajlandóságot hosszú távon előmozdítaná a rendőrség tagjainak megfelelő felkészítése, képzése, amelynek része az ártalomcsökkentés is.

A kutatás keretében a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának negyedéves hallgatói célzott, érzékenyítő előadásokon vettek részt a szexuális erőszak sértettjeire fókuszáló témákban. A félév megkezdése előtt a hallgatók körében kérdőíves felmérést végeztünk, a Burgess által kifejlesztett RABS (*Rape-Supportive Attitudes and Beliefs*, 2007) kérdőív alapulvételével és kiegészítésével.

Az adatok szerint a hallgatók körében is él a magyarországi lakosságot jellemző áldozathibáztató attitűd, és a nemi szerepekkel kapcsolatos sztereotipikus gondolkodás. A nemi alapú erőszak legitimálása ugyan csak elenyésző mértékben jellemző, az egyes társadalmi csoportokat célzó mikroagresszió, valamint a nemi alapú diszkrimináció azonban tetten érhető. Szignifikáns különbségeket találtunk a válaszolók neme alapján: a női hallgatók elmélyültebb tudásról adtak tanúbizonyságot a trauma hatásait illetően. Ezzel szemben a férfiak között jóval nagyobb a bizonytalanság a társadalmi nemekkel és a nemi szerepekkel kapcsolatos viselkedés megítélésében. A kutatás keretében kidolgozott érzékenyítő előadások anyaga bővítheti a rendőrtisztképzés tananyagának palettáját és hozzájárulhat a szexuális erőszakkal kapcsolatos ismeretek bővítéséhez, amely hosszú távon a feljelentések arányának növekedéséhez vezethet.

A kutatás másik része az előadás és a szemináriumok hatásfelmérése volt. A kiscsoportos órák végén minden jelen lévő hallgató kitöltött egy rövid, papíralapú kérdőívet, amelyben a válaszolókat az óra anyagáról kérdeztük. A hatásfelmérés eredményeit arra használjuk fel, hogy a tananyagot a hallgatóság igényeinek megfelelően továbbfejlesszük. Az így kiegészített tananyag a jövőben alapul szolgálhat egy a viktimológiával és speciálisan a szexuális erőszak sértetteivel és a szexuális bűncselekmények bizonyításával kapcsolatos kurzus kidolgozásához.

Az érzékenyítő előadás, a szemináriumok értékelése és a hallgatók javaslatai rámutatnak a jelenlegi rendőrtisztképzés hiányosságaira. A speciális sértettekkel való bánásmód és az erőszakos szexuális bűncselekmények személyi körülményeinek a tananyagban való szerepeltetése a jövő feladata. Ez nemcsak új ismeretekkel gazdagíthatja a hallgatókat, de

felkészítheti őket a gyakorlati kihívásokra, ezen belül a bizonyítási anomáliák magyarázatára, és a személyes érintettségből és trauma-áttételből adódó mentálhigiénés gondoskodás fontosságára. Javasoljuk a speciális sértettek és a szexuális erőszak nyomozásának külön tárgyként való oktatását, illetve a hallgató számára a saját szakirányhoz kapcsolódóan szemináriumi foglalkozás bevezetését.

**Parti Katalin – Robin A. Robinson:**

### **Jogalkalmazói vélemények az erőszakos szexuális bűncselekmények látenciájáról**

Interjúalapú, kvalitatív kutatásban vizsgáltuk a jogalkalmazók véleményét a szexuális erőszak alacsony feljelentési rátája mögött álló lehetséges okokról. Összesen 13 mélyinterjút készítettünk.

A nemi sztereotípiák, a nemi alapú megkülönböztetés a társadalom minden rétegében, és intézményi szinten is megtalálható. Ezzel az interjúalanyok is tisztában voltak. Hangsúlyozták, hogy elsősorban társadalmi, közösségi és intézményi (iskolai, munkahelyi) szinten kellene változtatni a helytelen berögződéseken. Ez teremthet megfelelő légkört ahhoz, hogy egyre több erőszakról érkezzen bejelentés, illetve feljelentés.

Mindamellet, hogy az alanyok kiemelték a büntetőeljárás elkövető-központúságát, úgy vélték, a hiba nem az eljáró személyek attitűdjében keresendő. Az áldozathibáztatás társadalmi hangulat, amelytől az igazságszolgáltatásban dolgozók sem mentesek.

Az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy a büntetőeljárás nem a sértett érdekeit szolgálja, hanem inkább a speciális prevenciót – az elkövetőt a kiszabott büntetés tartja vissza tettének megismétlésétől. A büntetőeljárás során a sértettnek olyan eljárási cselekményekben kell részt vennie, amelyek nem teszik lehetővé számára a pszichés trauma feldolgozásának megkezdését. Mi több, az eljárás további traumatikus élményekkel is jár. Ilyen lehet a sértett tanú többszöri meghallgatása, szavahihetőségének vizsgálata, a félelem az elkövető bosszújától vagy a saját család vagy lakókörnyezet megítélésétől, a gyanúsítottal/vádlottal való szembesítés, a megalázottság érzésének permanenssé válása vagy a bírósági tárgyalás nyilvánossága.

A büntető igazságszolgáltatás célja a bűncselekmény és a bűnösség bizonyítása, és csak másodlagos szempont az, hogy az eljárást a sértett és a tanúk lehető legnagyobb kíméletével folytassák le. Az interjúalanyok ugyan tisztában vannak azzal, hogy a sértett emlékezete fragmentálódhat, és hogy a sértett többszöri kihallgatása magában hordozza nemcsak az új részletek felfedésének esélyét, hanem a szavahihetőség megkérdőjelezésének kockázatát is, ennek ellenére általában a többszöri meghallgatás mellett döntenek.

Habár az új Be. lehetőséget ad a különleges bánásmódot igénylő sértetté nyilvánításra a szexuális bűncselekmények esetében, továbbá a kiskorú sértettek kötelezően különleges bánásmódot igénylő sértettnek számítanak a büntetőeljárásban, a meghallgatás körülményei még mindig nem tisztázottak.

A jogalkalmazók – különösen a bíróság – bizalma a szakértők által elkészített vélemény hitelében megoszlik. Ez vezethet további szakértő kirendeléséhez, amely a sértett újabb meghallgatását igényli.

A bíróság sokszor azért is ragaszkodik a közvetlenség elvéhez, mert a rendőrség által készített írásbeli jegyzőkönyvek nem tartalmazzák pontosan, mi is történt a kihallgatás során. A rendőrségi jegyzőkönyvnek főként a nonverbális jelek érzékeltetésénél és akkor lehetne jelentősége, hogyha a sértett a bíróság előtt nem kívánja megismételni a vallomását, vagy megismételt vallomása alapján az igazmondása a bíróság előtt kérdőjeleződik meg.



Az interjúalanyok a látencia egyik okaként említették a rendőrségbe vetett bizalom kérdését, amely az országrészek gazdasági fejlettségi szintje szerint nagy eltéréseket mutat.

Az interjúalanyok hangot adtak abbéli aggályuknak, hogy bármennyire is könnyítene a 2018. július 1-jétől hatályos új büntetőeljárás törvény a sértettek helyzetén, a bevezetett rendelkezésekről a lakosságot senki nem világosítja fel.

Az interjúalanyok szerint a szexuális erőszak ügyekben az elkövetővel való szembesítés nem szerencsés, hiszen a cselekmény a hatalmi pozícióval, erőfölénnyel való visszaélés kifejeződése, és ezt az erőfölényt az elkövető a sértettel szemben az eljárás alatt is megőrzi.

Az új Be. arra nézve is tartalmaz előírást, hogy a szexuális erőszak sértettjét azonos nemű személy hallgassa ki nyomozati szakban. Egyfelől nem biztosított, hogy a sértettel azonos nemű fél a kihallgatáshoz a megfelelő képzettséggel és felkészültséggel rendelkezik, másfelől pedig az eljárás során az ezt követő kihallgatók neme semmilyen jogszabályban nincs meghatározva.

A jogalkalmazók az alapképzésben sem a rendőrtiszti, sem a tiszthelyettesi képzésben, sem pedig az állam- és jogtudományi karon nem részesülnek speciális, áldozatvédelmi felkészítésben. A rendőrtisztek és a tiszthelyettesek nem kapnak felkészítést arra, hogyan hallgassanak ki, és hogyan folytassák le a bizonyítási eljárást erőszakos szexuális bűncselekmények esetében. A saját mentálhigiénés terhelés és a kiégés megelőzése és kezelése sem megfelelő. A jogalkalmazók továbbképzése nem fed le minden területet, amely szükséges lenne ahhoz, hogy a kollégák az áldozatok lehető legnagyobb kíméletével folytathassák le az eljárásokat. A mentálhigiénés ellátás, illetve a szupervízió, az esetmegbeszélés ad hoc alapú minden érintett jogalkalmazói szervezetben.

## **5. FŐIRÁNYON KÍVÜLI KUTATÁSOK**

**Szabó Judit:**

### **A kuruzslás tárgyában indult büntetőeljárások elemzése**

A kutatás célja a kuruzslás tárgyában indult büntetőeljárások és az azok alapjául szolgáló bűncselekmények jellemzőinek feltárása, kvantitatív és kvalitatív szempontú elemzése. A vizsgált bűncselekmény kriminológiai sajátosságai körében az elkövetők és sértettek alapvető jellemzői, illetve az elkövetés módja és körülményei, a büntetőeljárás jellemzői körében pedig elsősorban a bíróság által felhasznált bizonyítási eszközök, továbbá a kiszabott büntetőjogi szankciók állnak a vizsgálat fókuszában. Bár a kuruzslás miatt indult büntetőeljárások száma csekély, akadnak közöttük nagy tárgyi súlyú ügyek is. Hazánk népegészségügyi mutatói fényében akkor is indokolt a szakszerű orvosi ellátás hitelét és hatékonyságát, a köz és az egyes emberek egészségét veszélyeztető bűncselekmények vizsgálata, ha ezek száma a hivatalos statisztikai adatok szerint elhanyagolható az összбүнözéshez képest.

A célkitűzéseknek megfelelően a kutatás az aktaelemzés empirikus adatgyűjtési módszerén alapul. A vizsgálat az eredeti terv szerint az 1990 óta kuruzslás vétsége és/vagy büntette miatt indult és jogerős ítélettel zárult valamennyi büntetőeljárásra kiterjedt volna, azonban csak az elmúlt tizenöt év büntetőügyi iratai álltak rendelkezésre, így a vizsgálati mintát végül mindössze 45 büntetőügy alkotta. Ezek adatainak rögzítése egy előre meghatározott szempontrendszer alapján, elektronikus úton, feldolgozása pedig az SPSS statisztikai programcsomag segítségével történt.

A kuruzslás tényállását megvalósító bűncselekmények többsége viszonylag kis súlyú cselekmény, ám akadt néhány olyan is köztük, amelyek mind társadalomra veszélyességük okán, mind az alapvető erkölcsi normák szempontjából igen súlyosak. A vizsgált bűncselekmények nagyjából egyharmada a fogorvosi gyakorlat körébe tartozó tevékenységgel kapcsolatos, a többi ügy túlnyomó többsége pedig az általános orvoslás területét érinti. Az elkövetők több mint fele az orvosi gyakorlatra való jogosultság színlelésével követte el tevékenységét, amelyhez több ügyben társult más bűncselekmény – elsősorban csalás vagy közbizalom elleni bűncselekmény – elkövetése. A kutatás során megállapítást nyert továbbá, hogy az elkövetői minta néhány alapvető demográfiai változó mentén eltér a bűnelkövetők összpopulációjától. A kuruzslás tárgyában indult büntetőeljárások túlnyomó része esetében nem szembesülnek a hatóságok komolyabb jogértelmezési problémákkal; a bizonyítás tárgyát általában az elkövetői magatartás orvosi gyakorlat körébe tartozó volta, illetve az elkövetői tevékenység és annak esetleges következményei közötti kauzális összefüggés képezi.

**Mészáros Ádám:**

## **A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban IV. A bűnösség**

A több éve folyó kutatás 2018-as szakasza a bűncselekmény utolsó fogalmi elemével, a bűnösséggel foglalkozik. Ennek során meg kellett határozni a bűnösség jelentését, fogalmi elemeit. Szintúgy meg kellett vizsgálni a bűnösségen alapuló felelősség elvének terjedelmét, ezzel összefüggésben pedig foglalkozni kellett az ún. praeterintencionális bűncselekmények problematikájával, illetve az ún. actio libera in causa esetkörével.

*A bűnösségen alapuló felelőssége elve* legáltalánosabban értelmezve a bűncselekmény elkövetése miatti büntetőjogi felelősséghez az elkövető bűnösségét követeli meg. Az alapvető a tanulmány bűncselekménytan (nullum crimen sine culpa), jogkövetkezménytan (nulla poena sine culpa), és büntetékiszabási szinten vizsgálja.

Az anyagi jogi bűnösség meghatározása előtt a kutatás áttekinti a kurrens büntetőjogi tankönyveket abból a szempontból, hogy miként vélekednek a bűnösségről, annak bűncselekményfogalmi/-tani szerepéről. A tanulmány következtetése szerint a bűnösséget a bűncselekmény fogalmában komplex fogalomként kell meghatározni, amely az elkövetők tényállásszerű (diszpozíciószerű) és büntetőjog-ellenes cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismérveit foglalja magában. A *bűnösség* – definíció szerint – azt a felróható pszichés viszonyt öleli fel, amely az elkövető és büntetőjog-ellenes cselekménye, illetve ennek következménye(i) között feszül.

A *pszichés viszony* voltaképp a szándékosság/gondatlanság, ami azt fejezi ki, hogy az elkövető miként viszonyul a cselekményéhez, illetve annak következményéhez: kívánja azt, belenyugszik abba, könnyelműen bízik annak elmaradásában (hanyag gondatlanság esetén a pszichés viszony hiányzik). Mindezek azonban nem mondanak még semmit a szemrehányhatóság kérdéséről. A *felróhatóság* lesz az az értékelő (normatív) fogalmi elem, amely erre választ ad, ide pedig a megfelelő életkor, a beszámítási képesség, a hanyag gondatlanság és az elvárhatóság tartozik. Az egyébként szándékos vagy adott esetben tudatos gondatlan cselekmény akkor lesz felróható az elkövetőnek, ha megfelelő életkorral és beszámítási képességgel rendelkezik; a hanyag gondatlanság esetén az elvárható figyelem vagy körültekintés hiánya alapozza meg a felróhatóságot, illetve a felróhatóság hiányát alapozza meg, ha a jogszerűtlen magatartástól való tartózkodás az elkövetőtől nem elvárható. A bűnösség elemei a kutatás eredményeképpen

a) az akarati képesség,

- b) a megfelelő életkor,
- c) a beszámítási képesség,
- d) a szándékosság/gondatlanság,
- e) az elvárhatóság, illetve
- f) a motívum és a célzat.

A bűnösség elemeinek a sorrendje nem véletlenszerű, azok szorosan egymásra épülnek.

Külön foglalkozott a kutatás a *vegyes bűnösséggel*, nevezetesen ha egy adott bűncselekmény vonatkozásában a tényállási elemek egy részére az elkövető szándékossága, más részére a gondatlansága terjed ki. Az alkalmazott csoportosítás szerint vannak olyan bűncselekmények, amelyek *potenciálisan* elkövethetők vegyes bűnösséggel is, illetve amelyek tényállástanilag *szükségképpen* csak vegyes bűnösséggel követhetők el. Ez utóbbi esetkört nevezi a tanulmány *szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményeknek*.

Fontos megemlíteni, hogy a *praeterintencionális bűncselekmény* nem azonos a szoros értelemben vett vegyes bűnösséggel. A praeterintencionális bűncselekményeket már akkor is ismerte a büntetőjog tudománya, amikor nem volt még szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmény. Az előbbi voltaképpen azt jelenti, hogy az elkövető felelősségét olyan eredmény határozza meg, amely a szándékán túl következett be.

A vegyes bűnösség meghatározása után foglalkozni kellett azzal a kérdéssel, hogy az ilyen bűncselekmények szándékosnak vagy gondatlannak minősülnek-e, mindennek milyen következményei vannak a stádiumok (főként a kísérlet) és a többes elkövetői minőség (részesség, társtettség) vonatkozásában.

A kutatás arra az álláspontra helyezkedik, hogy a bűncselekményeket egységként kell kezelni, és magáról a bűncselekményről kell eldönteni, hogy szándékos vagy gondatlan-e. Más megoldás nem lehet. Az a bűncselekmény, amelynek valamely részére az elkövetőnek a gondatlansága terjed, sőt adott esetben terjedhet csak ki, nem lehet szándékos bűncselekmény. Következésképp gondatlannak kell minősíteni. Minderre tekintettel nincs különbség abban a tekintetben, hogy horizontális alaptényállási elemekről, vagy vertikális (alaptényállás és minősítő eredmény) tényállási elemekről van-e szó. Mivel a vegyes bűnösségű bűncselekmények nem lehetnek szándékos bűncselekmények, így ellentétben állnak azokkal a törvényi rendelkezésekkel, amelyek szándékosságot követelnek meg. Ennek megfelelően kizárt a kísérlet, a társtettség és a részesség a vegyes bűnösségű bűncselekményekben, tekintet nélkül arra, hogy azok potenciálisan, avagy szoros értelemben vett vegyes bűnösségűek-e, illetve hogy a vegyes bűnösség az alapeseten belül, avagy az alapeset és a minősítő eredmény tekintetében jelentkezik-e.

**Mészáros Ádám:**

## **Francia büntetőjogi intézmények II.**

Az Intézet tevékenységei között többször felmerült már akár munkatervi, akár munkaterven kívüli, akár év közbeni ad hoc feladatként európai országok büntető anyagi jogi és/vagy eljárásjogi intézményeinek vizsgálata, a magyar megoldásokkal való összehasonlítása.

Az ideális helyzet az lenne, ha rendelkezésre állna a főbb európai országok büntetőjogi tárgyú törvényeinek magyar fordítása, ez jelentősen megkönnyítené mind az OKRI kutatói, mind az ügyészség munkáját. Erre egyelőre nincs reális esély, a kutatás azonban lépést próbál tenni az említett ideális állapot elérésének irányába.

A több évre tervezett munka első kutatási évét záró anyag előbb a francia büntetőkódex általános részének fejezeteit ismertette, majd egyes általános részi intézményeket mutatott be.

A munka túlnyomórészt az anyagi jogi törvénykönyv fordításán alapult, egy szankció esetén (contrainte pénale) merült fel más forrás használatának szükségessége.

A 2018-as évben a magyar és a francia büntető törvénykönyv egyes intézményeinek összehasonlítására került sor. Ennek keretében tért ki a kutatás a törvényesség elve (*le principe de légalité*), a bűncselekmény törvényi fogalma (*l'infraction*), a bűncselekmények súly szerinti felosztása (*la classification fondée sur la gravité des infractions*), a bűnhalmazat (*le concours d'infractions*), a szándékosság (*l'intention*), a gondatlanság (*l'imprudence*), végül az eredményért mint minősítő körülményért való felelősség (*la responsabilité du résultat comme circonstance aggravante*) kérdésköreire. A munka során a legnagyobb kihívást a bűnösségi alakzatok megfeleltethetősége jelentette. A francia rendszer ebben a tekintetben más terminológiát használ. A szándékossággal nem a gondatlanságot, hanem az azt is magában foglaló *faute pénale*-t állítja szembe, amit nehéz magyarra fordítani. A kutatás végül, de nem feltétlenül végérvényesen, a vétkesség mellett tette le a voksát.

**Kiss Anna:**

### **A sértett megváltozott szerepe a büntetőeljáráásban**

A bűncselekmény áldozatának szerepét kutatni az egyik legnemesebb cél. Számos kriminológiai és büntetőjogi tanulmány, valamint empirikus megfigyelés jelzi azt az utat, ahol a jogalkotónak haladnia kell. Napjaink jogpolitikája már nemcsak az elkövetők megbüntetését hangsúlyozza, hanem meg akarja érteni a bűnözés mélyebb összefüggéseit, az elkövető, az áldozat és a közösség vonatkozásában is.

A kutatás alapján megírt könyv a büntetőeljáráásban sértettként fellépő áldozat szerepét elemzi, s ezzel összefüggésben más kérdéseket is felvet: a sértett nehéz helyzetének bemutatása mellett egyfajta kitekintést nyújt a jogszabályi változásokra, összehasonlítva a múlt és a jelen megoldási módjait.

A kötet a legalitás és az oportunitás elveire épülő eljárási rendszereket is áttekinti. Ez azért fontos, mert a kettő közötti választástól is függ, hogy a sértettnek a jogalkotó milyen jogosítványokat biztosít. Az ezt követő rész bemutatja a téma szempontjából jelentős korábbi és jelenlegi nemzetközi, valamint hazai dokumentumokat, majd a könyv a resztoratív igazságszolgáltatás XXI. századi esélyeinek a bemutatásával folytatódik. A könyv középpontjában természetesen a sértettnek a jogszabályok által körülhatárolt eljárási helyzete áll. Ennél a résznél kitér a jogalkalmazói gyakorlatban felmerülő és a sértett jogainak törvényes korlátozására további lehetőséget teremtő kérdésekre is.

**Vókó György:**

### **Az új Btk. szankciórendszerének hatályosulása**

A bűnözés elleni küzdelem mindig időszerű. Jelen kutatásban a maga komplexitásában vizsgáltuk az okok feltárásának útjait a kiküszöbölésük érdekében, illetve annak leghatékonyabb módszereit is kutatva.

A tudományfejlődés-elmélet tisztázta minden emberi tudás paradigmatis elöfeltételezettségét és – kizárólag ebből kiindulva – valós értelmezhetőségét. A bűnözés, mint társadalmi jelenség; a bűnelkövetés, mint személyiségbeli probléma; a bűnözővé válás okai, háttere, mint az egyén és a környezet közötti kapcsolat konfliktusa ősidők óta foglalkoztatja az embereket. A „bűnözők szabadsága” és a mások szabadsága közötti harc a

világon mindenhol aggasztja a társadalmat. Napjainkban is fontos kérdés, hogy milyen bűnmegelőzési intézkedésekre van szükség, milyen elméleti alapokra építsünk, mely intézkedések lehetnek a leghatékonyabbak és hogyan tudjuk biztosítani ezekhez a megfelelő feltételeket. E küzdelem eredményességének fokozása mindig megköveteli a módszerek és eszközök felülvizsgálatát.

A bűnelkövetéstől, azaz a jogrend megsértésétől a helyreállításáig tartó utat mint egységes egészet vizsgáltuk, mint folyamatot, amelyben különböző szervek tevékenysége kapcsolódik egymáshoz. A folyamatvizsgálat több, bonyolultabb, mint a rendszerszintű vizsgálat, nemigen találkozni ilyennel a világon. Ezáltal pedig jobban figyelembe vehető, hogy a kriminalitás, de különösen a visszaeső kriminalitás alakulásában milyen sok tényező bonyolult összefüggésben játszik szerepet.

Az okoknak a kiküszöbölésük érdekében végzett kutatása, feltárása, vizsgálata során széles körű figyelmet fordítottunk a bűncselekménnyel megsértett jogrend helyreállításának folyamatára, a hátránnyal járó következményre, az elkövető társadalomba visszavezetésére, a tágabb értelemben vett büntető felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepekre; így arra is, hogy minden büntetés vagy büntetőjogi intézkedés hatékonysága nagymértékben függ az alkalmazásuktól, annak milyenségétől, az erre hivatott szervek tevékenységének színvonalától.

Amíg az utóbbi években a bűnelkövetők száma csökkent, a bűnismétlőké sajnos nem. Ezt igazolja – a Btk. szerint ugyan visszaesőnek nem tekinthető –, de idővel mégis ismételten bünt elkövetők magas aránya minden büntetés esetében.

A büntetésnek létezik egy utóélete, ami az emberek egy részénél tartós, nem csak átmeneti. Megfelelő odafigyelés, környezeti és támogatási rendszer nélkül a bűnismétlés veszélyének mérséklése, az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének biztosítása nehezen érhető el. A büntetés hatályosulása szorosan összefügg az elkövető személyiségével, így nem hagyhatók figyelmen kívül a társadalmi beilleszkedés objektív feltételei sem.

**Vókó György:**

### **A belga, a francia és a magyar büntetés-végrehajtási jog intézményeinek összehasonlító elemzése**

A hazai eredmények értékelése és a fejlesztés feladatainak meghatározása nem nélkülözheti más országok ezen a területen elért eredményeinek, folytatott gyakorlatának ismeretét. Napjainkban már természetes igény, hogy tanulmányozzuk, kutassuk más országok intézményeit, tapasztalatait – természetesen a sajátosságok figyelembevételével –, és ami beilleszthető a mi jogi kultúránkba, az itthoni jogi környezetbe, azt esetleg „átvegyük” kipróbálásra. Pusztán azon az alapon viszont, hogy ott, ahol már van és bevált, nem ítélné meg egyetlen intézmény sem. A jogharmonizáció nem törheti le az ország belső kívánalmait.

A belga és különösen a francia, de a magyar büntetés-végrehajtás szabályozása, intézményei és gyakorlata között felfedezhető hasonlóság, de léteznek eltérések is. Európa sok országában túlsúlyosak a börtönök, a három vizsgált országban is, különösen Belgiumban. Az infrastruktúra jelentős része több mint száz éves.

A „büntetés-végrehajtás” és a „biztonság” mindhárom országban egymástól elválaszthatatlan fogalom.

A 2009. november 24-i francia és a 2005. évi belga büntetési-végrehajtási törvényt is óvatosan értékeli. Újírtottak a fogvatartotti jogok elismerése, a büntetésenyhítés alakítása, a fegyelmi ügyek, a belső ellenőrzés, a körletkutatás terén, de több kritika is felmerül azért, mert egyes döntések (egyéniesítés, enyhítés) az igazságügyi helyett igazgatási szinten

születnek meg, illetve hogy a munkavégzéssel kapcsolatos rendelkezések bántortalanok. Nem munkaviszony, hanem bv. jogviszony alapján történik a munkáltatás mindkét országban, amint Magyarországon is.

A büntetés e két nyugat-európai országban letölthető félzárt rendszerben, vagy külső elhelyezéssel, bizonyos alternatív feltételekhez (szakmai tevékenység végzése, oktatásban, vagy képzésben való részvétel, gyakornoki, vagy átmeneti munkavégzés stb.) kötve a lehetőség igénybevétele.

Belgiumban 2013-ban miniszteri körlevél rendelte el, hogy az elektronikus felügyeletnek fő szabálynak kell lennie a szabadságvesztés-büntetések végrehajtásában, ha a még végrehajtandó rész a három évet nem haladja meg. A visszaesőkkel szemben ugyanakkor végrehajtási szigorítás figyelhető meg.

A hátralévő rész elektronikus felügyelet alatt töltésének idő, személyi és egyéb feltételei hasonlóak Franciaországban és Magyarországon is.

A végrehajtás rendjének szabályozása nagyon hasonló, mindhárom ország az Európai Börtön szabályokról szóló ajánlást vette ehhez alapul. A belső panaszjog biztosított, lehetőség van bírósághoz fordulni jogorvoslatért.

Franciaországban a börtönprogramot vezérlő bíró rendeltetése megváltozott, egyrészt megőrizte szerepét a fogvatartott jogi ügyeiben, másrészt új feladatként az ügynevezett közösségi szankciók végrehajtásában kapott fontos szerepet, ami már jóval korábban létezett Magyarországon. (Például, ha a francia bv. bíró bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart, a védő részvétele 2018. július 1. napjától kötelező. Ez Magyarországon már az 1979. évi 11. tvr. hatálybalépése óta így van.)

Belgiumban bv. bíró és büntetés-végrehajtási bíróság is működik, utóbbit 2006-ban vezették be. A bv. bíró hatásköre mindhárom országban igen nagyszámú kérdésre terjed ki, így a feltételes szabadságra bocsátásra, a korlátozott fogva tartásra és elektronikus felügyeletre, a kitoloncolásra, a végrehajtási módokat megváltoztatására, felülvizsgálatára, az elítélt részére magatartási szabályok előírására stb.

A bv. bíró és bv. bíróság több kérdésben hozott határozata ellen jogorvoslattal élhet az elítélt és az ügyész is. Magyarországon 1979 óta már így működik a bv. bírói határozat elleni jogorvoslati rendszer, nevesítve a védő jogorvoslati jogát is.

A francia büntetés-végrehajtási törvény 1. cikkében leszögezte a következőket: „*A szabadságvesztés-büntetés végrehajtási rezsimje összehékíti a társadalom védelmét, az elítélt megbüntetését, és a sértett érdekeit a fogvatartott társadalmi beilleszkedésének, vagy reintegrálásának szükségességével, annak érdekében, hogy az érintett felelősségteljes életet élhessen és megelőzhető legyen újabb bűncselekmény elkövetése.*” Ezt a kinyilatkoztatást a magyar bv. kódex (2013. évi CCXL. törvény) 13. és 83. §-a is részletesen kifejti.

A próbára bocsátás Belgiumban és Franciaországban is bíró által felügyelt intézkedésekből tevődik össze. Igen hasonlóak a pártfogó felügyelet szabályai, a magyarországinál viszont jelentős mértékben szigorúbbak a kötelezési szabályok. Leggyakoribb a gyógykezelési kötelezettség és a sértett kártalanítása.

Amíg a közvetítói eljárást Belgiumban a büntető igazságszolgáltatás teljes tartama alatt – azaz a vizsgálat alatt és az elítélés után – is alkalmazzák, Franciaországban és Magyarországon csak a szűkebb értelemben vett büntetőeljárás alatt működik e jogintézmény.

A közérdekű munkát és a pénzbüntetést is a bv. bíró változtatja át szabadságvesztésre mindhárom vizsgált országban, a pénzbüntetést viszont Belgiumban az Államkincstár felszólítására kell befizetni.

Jogkorlátozó büntetések (járművezetéstől, fegyverviseléstől, bizonyos tevékenység gyakorlásától eltiltás stb.) a vizsgált két nyugat-európai országban is léteznek, azonban az időtartam rövidebb, mint Magyarországon.

A letartóztatás végrehajtása úgynevezett előzetesházakban történik. Belgiumban itt helyezik el az idegenrendészeti hivatal által őrizetbe vett személyeket is. Franciaországot a túlságosan hosszú letartóztatási időtartamok miatt rendszeresen elítéli az EJEB, mivel az időtartam nincs kellően pontos határok közé szorítva (intézkedésre jogosult a vizsgáló bíró, az ügyész, a fogva tartás bírója, a nyomon követő bizottság).

**Kiss Anna:**

## **Büntetőeljárás az elméletben és a gyakorlatban II.**

A 2018-as kutatás folytatta a tavaly megkezdett elméleti kérdések elemzését, és új eljárási szakaszokat, valamint jogintézményeket vizsgál. Két módszertanra épül:

- jog-összehasonlítás és
- nemzetközi kitekintés.

A kutatás egyik fő kérdése a vádemelés előtti egyezségkötés vizsgálata, a másik pedig az előkészítő ülés kettős szerepének elemzése.

A kutatásról készült tanulmány összehasonlítja azokat a terhelttel kötött konszenzuális megállapodásokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a büntetőeljárás a tárgyalást kikerülve érjen véget. Rámutat továbbá azokra a különbségekre, amelyek a vádemelés előtti egyezségkötéssel, valamint a vádemelés után, az előkészítő ülésen tett vádlotti beismeréssel kapcsolatosak. Az első helyen említett formális egyezségkötésnél, amelynek alapfeltétele a gyanúsított beismerése, megállapodás jön létre az ügyész és a védő között. A bíró az egyezségkötés folyamatába nem avatkozik be, ennek tartalmát nem vitathatja: vagy jóváhagyja az egyezséget, vagy nem. Utóbbi esetben a normális menetben zajlik tovább az eljárás. A beismerésért cserébe a terhelt egyszerűbb és rövidebb eljárás eredményeként enyhébb büntetést kap.

A másik esetben, a vádemelés után tett vádlotti beismerő vallomásnál a kutatásról készült tanulmány arra figyelmeztet, hogy az előkészítő ülésen nem történik egyezség, bár sokan és tévesen ezt is egyfajta megállapodásnak tartják. Lényegét tekintve itt egy olyan bírói döntésről van szó, ami a vádlott jóváhagyását igényli. Az ügyészség nem úgy vesz ebben részt, mint a valódi egyezségkötésnél, hiszen a vádhatóság már kinyilvánította az ügryről a véleményét, és vádat emelt. Ezt követően a bíróság már az idézésben figyelmezteti a vádlottat arra, hogy az előkészítő ülésen beismerheti a bűnösségét abban a bűncselekményben, amely miatt ellene vádat emeltek, és a beismeréssel érintett körben lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról. Ha a bíróság a bűnösség beismerésére vonatkozó nyilatkozatot elfogadja, akkor a vádirati tényállás megalapozottságát és a bűnösség kérdését már nem vizsgálja. Az ügyészség szerepe azért ennél a jogintézménynél is kimutatható, és nem marad ki ebből sem teljesen a vádló. Az előkészítő ülésen, amikor az ügyész ismerteti a vád lényegét, akkor indítványt tehet a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára is arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri. Ha nem tesz beismerő vallomást, akkor ebben az esetben az előkészítő ülés másik szerepe érvényesül: a perkoncentráció.

A kutatás a két jogintézményt úgy elemzi, hogy a különbözőségeik alapján elhatárolja a kettőt egymástól, de a közös jegyekre is rámutat. Mindkettőt jellemzi, hogy sem a tényállás megállapítása, sem a bűncselekmény jogi minősítése nem lehet megállapodás tárgya. Közös elem továbbá, hogy mindkét esetben elmarad a nyilvános tárgyalás.

A kutatás vizsgálja az új jogintézmények nemzetközi gyökereit is. Bár az egyezség hazai jogintézménye nem azonos az angolszász eljárásra jellemző vádalkuval, mivel sem a tényállás megállapítása, sem a bűncselekmény jogi minősítése nem lehet nálunk megállapodás tárgya, ugyanakkor nem vitatható, hogy az egyezségekre épülő kontinentális jogintézményeknek is

vannak angolszász gyökerei. A kutatás kitér arra is, hogy más európai országokban is egyre több konszenzuális elem jelenik meg az igazságszolgáltatásban. A kutatásra épülő tanulmány bemutatja a spanyol, az olasz és a francia megoldásokat.

## **II. AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK**

### ***II.1. A LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK***

**Kerezsi Klára – Kó József – Farkas Krisztina:**

#### **A korrupciós bűncselekmények minősítésének problémái a Legfőbb Ügyészség erre vonatkozó iránymutatásai tükrében, valamint a bűncselekmények látenciája, felderítésének, bizonyításának nehézségei**

A korrupciónak nincs egységes és átfogó definíciója. A szakirodalom általában két szempontból közelíti a korrupció problémakörét: 1) van, aki a viselkedésformákat vizsgálja, és ezen belül próbálja meg elkülöníteni azokat a magatartásokat, amelyek korrump viselkedésnek tekinthetők; és 2) vannak, akik olyan fogalmak kidolgozásában gondolkodnak, amelyek alapján el lehet különíteni egymástól a korrump és a nem-korrump cselekvőseket. Nincs általánosan elfogadott jogi definíciója a korrupciónak, és mivel ezt a jelenséget különféle szempontok szerint lehet definiálni, létezik morális, etikai, politikai, gazdasági, és kriminológiai megközelítése is.

A 2017-ben indult empirikus kutatás a 2016. évben jogerősen befejezett (bíróági ítélettel vagy megszüntető határozattal lezárt) büntetőügyeket tartalmazta. A mintaválasztás szempontjai lehetővé tették, hogy a régi és az új Btk.-ban megfogalmazott korrupciós cselekmények egyaránt bekerüljenek a vizsgálati mintába. A dokumentumelemzési módszerrel lefolytatott kutatás során a minősítések változása jellemzőinek, okainak feltárására, illetve a Legfőbb Ügyészség iránymutatásai érvényesülésének vizsgálatára került sor.

A vizsgált minta 205 korrupciós bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt indult büntetőügy aktáit tartalmazta. Eredetileg nem terveztük, hogy e kutatás keretében külön mérjük a rendészeti korrupció alakulását. A vizsgálati mintában szereplő korrupciós ügyek egynegyedében (26,3%) azonban rendészeti dolgozó szerepelt az elkövetők között. Ez azt is jelenti, hogy a titkos nyomozati eszközök alkalmazásának szükségessége jól érzékelhető az ilyen ügyek napvilágra segítésében: rendőrségi szerv eljárása folytán indult meg az ügyek kb. 25%-a.

A lefolytatott kutatás alapján a következő területeken találoztunk problémákkal:

- A korrupciós cselekmények minősítése gyakran változik az eljárás során;
- Gyakran kerül sor megszüntetésre a hiányos és pontatlan feljelentések miatt;
- Korrupciós ügyekben a bizonyítás elsősorban a tanúvallomásokra alapozódik;
- A nyomozó hatóságok felderítés során végzett munkája nagyon változó;
- A legtöbb ügy több gyanúsítottat is érint;
- A titkos adatgyűjtések felhasználására a nyílt eljárásban nincs egységes gyakorlat;
- Az ügyek egy része jelentősen elhúzódik, több év is eltelik a jogerős befejezésig;
- Az elkövetők szociokulturális háttere gyakran nehezíti az eljárást.

A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett vizsgálat – elsősorban a Legfőbb Ügyészség erre vonatkozó iránymutatásai alapján – feltárta a gyakorlatban felmerülő minősítési problémákat. A vizsgált mintában az eljárások 19%-ában került sor a minősítés módosítására. Ezek a módosítások legnagyobb részt a korrupciós bűncselekmények egyik sajátosságából, nevezetesen az eljárások hosszú időtartamából fakadtak, ugyanis a 2012. évi C. törvény



hatálybalépésével számos ügyben kellett a bűncselekmény minősítését módosítani az elbíráláskori hatályban lévő Btk. enyhébb szabályaira tekintettel. Az érdemi módosításokra jellemzően egy bűncselekményen belül a különböző bekezdések, pontok vagy fordulatok között került sor, továbbá a rendbeliség kérdéskörét érintették. Több esetben került sor az önálló intézkedésre jogosultság értelmezésére, és a cselekmény annak megfelelően történő minősítésének változására. A Legfőbb Ügyészség által adott iránymutatások közül öt vonatkozik a korrupciós bűncselekmények minősítésére, ezek a vizsgált mintában kevés esetben fordultak elő. Ezek közül kettő emelendő ki: az orvosi hálapénz és a nem létező ügyben, nem létező hivatalos személyre hivatkozással jogtalan előnyt kérő személy magatartásának megítélése.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált mintában a minősítési kérdések bár folyamatosan jelen vannak, az ügyek kis részében jelentenek meghatározó problémát.

**Bolyky Orsolya – Sárík Eszter:**

### **A szándékos bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetéséhez kapcsolódó anyagi jogi következmények érvényesülése a gyakorlatban**

A kutatás arra keresett választ, hogy érvényesülnek-e a büntetéskiszabási gyakorlatban a Büntető Törvénykönyvben meghatározott, a bünszervezetben történő elkövetéshez kapcsolódó, kötelezően alkalmazandó jogkövetkezmények. Ügyészek előzetes megkérdezése alapján az volt a feltételezés, hogy a bünszervezet megállapítása ellenére a kiszabott büntetések meglehetősen enyhék, ezért különösen a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárására, illetve az adott bűncselekményhez kapcsolódó büntetési tétel felső határának kétszeresére emelkedésére irányuló büntetéskiszabási gyakorlat volt a vizsgálat tárgya. Kiemelt figyelem irányult az enyhítő szakaszok alkalmazására és az enyhítő körülményekre.

A kutatás vizsgálta a bünszervezet törvényben meghatározott kritériumainak konkrét ügyekben való megállapíthatóságáról szóló indokolásokat: ennek keretében az elkövetői tudattartalommal kapcsolatos érveléseket, a szervezettség foka, az összehangolt működés és a hosszabb időre szervezettség problémáját, valamint a bünszövetségtől való elhatárolás kérdéseit.

A másodfokú ítéletek között számos esetben előfordult az a helyesbítés, amely a bünszervezetben elkövetésre utalást kiveszi a rendelkező részből és a büntetés kiszabásának indokolásánál helyezi el, mivel az nem a bűncselekmény minősítésének eleme, hanem a büntetéskiszabásnál van csak relevanciája.

A kiválasztott ítéletek elemzésével a kutatás igyekezett feltárni az ügyészek által jól érzékelt jelenség hátterét, amely szerint a bírák általában ódzkodnak a bünszervezet megállapításától. Ennek hátterében egyfelől kriminológiai tényezők, másfelől a valóság józan mérlegelése is tételezhető. A lehetséges jogi magyarázatokat tekintve megállapítható, hogy sok esetben a bűncselekmény időpontja a középérték szabályának bevezetését (2007) megelőző időszakra esett, amely körülmény – általában véve is – az enyhébb büntetések kiszabása irányába hatott. A bünszervezet megállapítása mellett nyomatékos enyhítő tényezőként tartható számon elsősorban a jelentős időmúlás, a bűnsegédi elkövetői alakzat, a vádlott büntetlen előélete, a kár megtérítése, valamint a terhelt megromlott egészségi állapota. A bíróságok gyakran szubjektív szempontokat is érvényesítettek a döntésük során, így a terhelt rendezett életmódja, magasabb iskolázottsága tipikusan enyhébb büntetést eredményezett.

A kutatás foglalkozott a Btk. 321. §-ában szabályozott bünszervezetben részvétel mint önálló bűncselekmény dogmatikai és gyakorlati problematikájával is. A bünszervezetben részvétel

olyan sui generis deliktum, amelynek elkövetési magatartásai előkészületi jellegűek, ugyanakkor nincsen olyan bűncselekmény, amelyhez kapcsolódna, mint például az emberölés előkészülete mint önálló tényállás az emberöléshez.

A zárótanulmány külön fejezetekben foglalkozik a bűnszervezet és a szervezett bűnözés elhatárolásával, a bűnszervezet fogalmának kialakulásával és a hozzá kapcsolódó jogkövetkezmények változásával.

**Szabó Judit:**

### **A tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszak kriminológiai vizsgálata**

A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett kutatás a tizenkettedik életévüket be nem töltött személyek sérelmére elkövetett szexuális erőszak kriminológiai jellemzőinek feltárására irányult. A kutatás célja volt továbbá az ilyen bűncselekmények tárgyában indult büntetőeljárások fontosabb ismérveinek vizsgálata és elemzése is, különös tekintettel a bizonyítási eszközökre, a súlyosító és enyhítő körülményekre és a kiszabott büntetés mértékére. A téma örök aktualitását az adja, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények előfordulási gyakoriságuk és súlyos konzekvenciáik miatt világszerte komoly kihívások elé állítják a büntető igazságszolgáltatási rendszert, a szociális és egészségügyi ellátórendszert és a gyermekvédelmi intézményrendszert.

A kutatás az aktaelemzés empirikus adatgyűjtési módszerére támaszkodott. A mintát a 2016. és 2017. években jogerős bírósági ítélettel lezárt, tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére megvalósított szexuális erőszak, erőszakos közöszülés, illetve szemérem elleni erőszak miatt indult büntetőügyek alkották.

A kutatás eredményei megerősítik a hasonló tárgyú hazai és nemzetközi vizsgálatok következtetéseit. A vizsgált bűncselekmények fontos jellemzője, hogy túlnyomó részükben hosszabb, gyakran években mérhető idő telik el a(z) első bűncselekmény elkövetésétől a feljelentésig. Az eredmények közül kiemelésre érdemes, hogy a sértettek és az elkövetők a büntetőügyek 98 százalékában ismerték egymást; a sértettek 58 százaléka sérelmére közeli vagy távolabbi rokon, családtag, míg további 36 százalék ellen közeli ismerős követte el a bűncselekményt. A családtagok között 27 százalék a vér szerinti és 29 százalék a nevelőapák aránya, amely a családon belüli súlyos diszfunkciók korántsem ritka voltára hívja fel a figyelmet. Az elkövetők 95 százaléka férfi, és közel 20 százalékuk fiatalkorúként valósította meg a bűncselekményt. Riasztó eredmény, hogy a sértetti minta 55 százaléka az elkövetés idején még nem töltötte be a kilencedik életévét. A bűncselekmények, az elkövetők és a sértettek jellemzőin kívül a kutatási jelentés az elkövetőkről és a sértettekről készült igazságügyi elmeorvos és pszichológus szakértői véleményekre, a büntetőeljárások kimenetelére, valamint a büntetéskiszabás során releváns körülményekre is kitér.

A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszak komplex társadalmi jelenség, amelynek kialakulásában, illetve fennmaradásában számos szociális, társadalomlélektani és egyéni pszichológiai tényező bonyolult kölcsönhatásai játszanak szerepet.

**Farkas Krisztina – Garai Renáta – Csapucha Bernadett:**

## **Az Európai Unió forrásaiból származó pénzügyi támogatásokra elkövetett költségvetési csalások felderítésének és bizonyításának tipikus nehézségei és célravezető módszerei**

A kutatás áttekintette az európai uniós támogatások rendszerét, a pénzügyi érdekek védelmi mechanizmusait, továbbá a költségvetési csalás büntetőjogi szabályozását és annak dogmatikai kérdéseit. Ezen elméleti megalapozást követően kerülhetett sor a bűncselekmény felderítési és bizonyítási nehézségeinek feltárására, amely 200 büntetőügy empirikus vizsgálatát jelentette. Az általános és részletes megállapítások a hazai joggyakorlatot mutatják be a bűncselekmény büntető törvénykönyvbe történő beiktatásától, azaz 2002-től 2017-ig.

Az Európai Unió forrásaiból származó pénzügyi támogatásokra elkövetett költségvetési csalások tipikus felderítési és bizonyítási nehézségei az alábbiak:

- a szándék(osság) bizonyítása, a nyomozások elhúzódása;
- a tényállás teljes körű felderítésének elmaradása;
- a pályázati iratanyagok hiányos beszerzése;
- a pályázatokkal kapcsolatos ellenőrzések jelentős időbeli csúszásai;
- az ellenőrzések szakszerűtlensége;
- feltételezések tényként való rögzítése;
- a közbeszerzések árdrágító tényezőinek értékelése;
- a céltól eltérő felhasználás bizonyítása;
- a párhuzamos eljárások;
- a névtelen/alaptalan feljelentések több hatóság részére történő megküldése;
- a kivitelezők által kiállított számlák tartalma;
- túlárazások, túlszámlázások problematikája;
- tanúkihallgatások, releváns tanúk felismerésének elmaradása;
- a forgalmi értékek ellentmondásos meghatározása;
- a pályázattal érintett gépek, berendezések eladása, „ellopása” (a nyomon követés megvalósíthatatlansága);
- a beépített elemek hiánya miatti utólagos ellenőrzések ellehetetlenülése;
- a beépített eszközök típusjelöléseinek beazonosíthatatlansága;
- a könyvelési anyagok hiánya;
- a TÁMOP-os pályázatok keretében zajló oktatások, képzések visszaélései;
- a cégvezetők tudomása a megkérdőjelezhető árajánlatokról;
- más-más cégnevek alatt duplikált pályázatok;
- értelmezhetetlen pénzügyi útmutatók;
- támogatásokhoz kötelezően szükséges vagy csak ajánlottan csatolandó dokumentumok dilemmája;
- elengedhetetlenül szükséges és műszakilag indokolt munkálatok módosított költségvetései (a projektek funkcionális megvalósulása);
- engedélyeztetések más, nem a pályázók nevével;
- a közhiteles ingatlan-nyilvántartás (MEPAR) földhasználati nyilvántartás adatainak eltérése, valamint a földminősítések és a hozzájuk kapcsolódó nyilvántartási adatok különbözősége.

A célravezető módszerek kizárólag a fenti hibák és hiányosságok kiküszöbölése által vezethetnek eredményre.

**Parti Katalin:**

## **Internethasználat a bűnözésben, különös tekintettel a nemzetközi együttműködés szerepére a határokon átnyúló informatikai bűncselekmények felderítésére és bizonyítási problémáira**

A kutatás azt vizsgálta, hogy a büntetőeljárás során milyen feltételekkel valósulhat meg az elektronikus adatok rögzítése és átadása. Milyen szabályok szerint és a gyakorlatban hogyan valósul meg az elektronikus adatok átadása külföldi hatóság megkeresésére, és ennek nyomán hogyan tehető eredményesebbé a határokon átvívelő súlyos informatikai bűncselekmények nyomozása az állampolgári szabadságjogok indokolatlan korlátozása nélkül.

Mindehhez részletesen áttekintésre került(ek)

- az alkalmazásszolgáltatók adatmegőrzési kötelezettsége;
- a szolgáltatókkal szemben kiszabható szankciók;
- a szolgáltató titoktartási kötelezettsége;
- az átadott adatok integritásának védelme;
- a dinamikus IP-cím kiadhatósága;
- az adatkérés teljesítésének megtagadása;
- a szolgáltató titkosítás-feloldó kötelezettsége;
- a kölcsönös jogi segítségnyújtás érvényesülése az adatok átadása esetén; valamint
- a külföldi nyomozó hatóság megkeresésének közvetlen, a szolgáltató általi teljesíthetősége.

A kutatás másik fő kérdése volt az elektronikus adat bizonyítékként való felhasználhatósága a büntetőeljárás során. Ebben a részben

- a forgalmi, előfizetői és tartalmi adatok büntetőeljárás céljára való átadhatósága;
- az elektronikus házkutatás jogszabályi akadályai;
- az elektronikus levél (e-mail) lefoglalásának feltételei;
- az elektronikus levél tartalmának megismerhetősége;
- az információs rendszerben tárolt adat megismerhetősége; valamint
- az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele (internet-blokkolás) magyarországi megvalósulásának

vizsgálata történt meg.

A harmadik fő vizsgálati terület az elektronikus adatok lehallgatásának feltételei és gyakorlati megvalósulása volt, tekintettel

- az elektronikus adatok lehallgatásának (*interception*) anyagi jogi és formális előfeltételeire és gyakorlati megvalósulására;
- a megfigyelés elleni jogorvoslati lehetőségekre;
- a telekommunikációs szolgáltató titoktartási kötelezettségére; valamint
- a lehallgatott elektronikus adat külföldi hatóság részére való átadásának lehetőségére.

Végül a negyedik fő kérdés az volt, milyen jogszabályi és alkotmányos garanciák védik a felhasználókat a cél nélküli, készletező jellegű adatgyűjtés állami gyakorlatával szemben. Ebben a részben az európai esetjog legfontosabb állomásain keresztül a kutatás bemutatta, hogy a mai magyar gyakorlatban mennyiben érvényesülnek ezek az elvek és milyen hiányosságokat szükséges pótolni a jövőben.

Az elmúlt évek adatvédelemmel összefüggő fejleményei, amelyek hatására szigorított feltételekkel gyűjthetők, hallgathatók le, rögzíthetők és adhatók át a felhasználók adatai mind a belföldi nyomozó hatóságok számára, mind pedig az egyes tagállamok nyomozó hatóságai között, új kihívások elé állították a jogalkotót. Ezekre a kihívásokra részben válaszol a 2018. július 1-jétől hatályos új büntetőeljárás törvény, amely az állampolgári alapjogok védelme, valamint azok szükséges és arányos korlátozhatósága érdekében megszünteti a titkos

információgyűjtés és a titkos adatszerzés közötti különbséget, és bevezeti a leplezett eszköz jogintézményét, amely minden esetben ügyészi engedélyezési eljáráshoz kötött. Ugyanakkor a telekommunikációs (internet-) szolgáltatók továbbra is együttműködésre kötelesek, sőt adatrögzítési és átadási kötelezettségük az egyezmény hatálybalépése óta kiszélesedett. A nyomozó hatóság pedig a technikai kihívásokra és az adatvédelmi rendelkezésekre reagálva köteles gondoskodni az adatok megfelelő rögzítéséről és tárolásáról. A készletező jellegű adatgyűjtéssel szembeni jogállami és alkotmányos garanciák rendelkezésre állnak, ám gyakorlati érvényesülésük vizsgálata a jövő feladata.

**Garai Renáta:**

## **A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata**

A kutatás középpontjában a kapcsolati erőszak előzmény nélküli, új önálló bűncselekményi tényállása (Btk. 212/A. §), valamint a kapcsolatban élők (hozzátartozók) között megvalósuló egyéb más bűncselekmények elhatárolási, minősítési kérdései álltak. A kutatás eredményeként az aktavizsgálatok tapasztalatai jelennek meg, amelynek alapja három teljes év (2015. január 1. – 2017. december 31.) vonatkozásában 556 jogerősen befejeződött kapcsolati erőszak bűncselekményét érintő büntetőeljárás volt. A jogalkalmazási gyakorlat feltérképezésének hitelessége céljából véletlenszerűen kiválasztásra került 95 hozzátartozó sérelmére elkövetett súlyos testi sértésnek minősített ügy is, így mindösszesen 651 akta feldolgozása történt meg. Az aktavizsgálatok mellett az ügyészségektől átiratokban és egyéb módon érkezett észrevételek is nagymértékben hozzájárultak a kutatás eredményességéhez, az ügyész(ség)i kérdőívek összesített eredményei (a jogalkalmazási gyakorlatra irányuló kutatást 90 ügyész segítette) az egyedi ügyek minősítési és bizonyítási nehézségeire is rámutatnak, végül a szakmai egyeztetések során elhangzott néhány gondolat zárja az anyagot.

A kutatás főbb megállapításai:

- a nyomozó hatóság nem fordít kellő figyelmet a helyes minősítésre, így a nyomozásokat az alapul fekvő bűncselekményben (tipikusan testi sértések, zaklatások stb.) rendelik el;
- a bűncselekményi tényállás egészét magánindítványosnak és szubszidiáriusnak tekintik, holott ez csak az (1) bekezdésre igaz;
- a nyomozati iratok között törvénysértő sértetti tájékoztatások jelennek meg;
- a jogalkalmazói dilemmák sokszor tévhiteken és a régmúlt idők megszokásain, berögződésein alapulnak;
- a rendszeresség fogalmi értékelése rendkívül eltérő az ország egyes megyéiben;
- a rendbeliség kérdését illetően zavar észlelhető az országos gyakorlatban;
- a kapcsolati erőszak (2) bekezdése a törvényi egység egy újabb fajtája, ami nehézséget okoz a jogalkalmazók számára;
- a gyermekvédelmi jelzőrendszer működési problémái nagymértékű nehezítő tényezők.

Összegzésként rögzíthető: bárhogyan is alakul az új Be. folytán a jövőbeni gyakorlat, az ügyész(ség)nek kiemelt figyelmet kell fordítania a rendőrség munkájára, a tévedéseket észlelnie és jeleznie kell. A bűnügyi iratok elemzése során kapott eredmények és az azok alapján levont következtetések hosszú távra és nagymértékben meghatározhatják az országos gyakorlatot, s nem utolsósorban az egységesítést célozhatják, megadva ezzel a lehetőséget arra, hogy Magyarország minden megyéjében azonos iránymutatás mentén haladjanak a családi erőszakkal összefüggő nyomozások és vádemelések.

**Nagy László Tibor:**

## **A vagyon elleni erőszakos bűnözés jellemzői és trendjei**

Hatályos büntető törvénykönyvünkben újszerű megoldásként – tekintettel az elkövetés jellegére, illetve a védett jogi tárgyra – a vagyon elleni bűncselekmények három külön fejezetben kerültek szabályozásra: a vagyon elleni erőszakos (XXXV. fejezet), a vagyon elleni (XXXVI. fejezet) és a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények (XXXVII. fejezet) cím alatt. A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények fejezetét négy bűncselekmény alkotja: a rablás (Btk. 365. §), a kifosztás (Btk. 366. §), a zsarolás (Btk. 367. §) és az önbíráskodás (Btk. 368. §). A kutatás e bűncselekményi csoport főbb általános jellemzőinek és trendjeinek vizsgálatát tűzte ki célul.

Ezen deliktumok az erőszakos bűncselekmények sajátos esetei közé tartoznak, mivel elkövetésükkor a személy elleni erőszak nem cél, hanem eszköz, mivel a végső cél a vagyoni előny, érték megszerzése. A vagyon elleni erőszakos bűncselekményeknél – a vagyon elleni bűncselekményektől eltérően – a súlyosabb megítélést eredményező értékhatár jelentősége korlátozott, csak meghatározott feltételek mellett bír jelentőséggel, e tekintetben sokkal inkább az elkövetés módja és jellege, illetve a passzív alanyok speciális jellemzői számítanak. Az e kategóriába tartozó deliktumok súlyosságát mutatja, hogy nincs szabálysértési, sőt vétségi alakzatuk sem, kizárólag büntetési formában szabályozottak. Kriminológiai szempontból a konfliktusfeloldó és a szükségletkielégítő erőszakos cselekmények köréből a vagyon elleni erőszakos cselekmények az elkövetés körülményei alapján jellemzően a szükségletkielégítő bűncselekmények közé tartoznak.

2017-ben a regisztrált vagyon elleni erőszakos bűncselekmények száma 2990, a regisztrált bűnelkövetőké pedig 1919 volt, ami az összes regisztrált bűncselekmény 1,32%-át, illetve az összes bűnelkövető 2,12%-át jelenti. Leggyakrabban a kifosztás fordult elő (1534), ezt követte a rablás (853), az önbíráskodás (348), majd a zsarolás (255). Az összes regisztrált bűncselekményhez viszonyított arányát tekintve a vizsgált bűncselekménycsoport az ezredfordulóig 1% körüli értéket képviselt, ami azóta 1,3–1,5%-ra emelkedett, mivel az össz-bűnözés nagyobb mértékben csökkent, mint a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények száma. A bűncselekmény kategóriastruktúráját tekintve érdekes és jelentős változások következtek be: míg évtizedeken keresztül egyértelműen a rablás dominált, és ahhoz képest a másik három bűncselekmény elhanyagolható mértékben fordult elő, addig mára a helyzet megváltozott és már majdnem kétszer annyi kifosztás történt, mint rablás. Ez egyrészt a rablások számának jelentős visszaszorulásának tudható be, másrészt a kifosztásokat érintő jogszabályi változásnak, mivel a 2009. évi LXXX. törvény kifosztásként pönalizálta a védekezésre képtelen személytől való dologelvételt is. Emiatt a kifosztások száma 2010-et követően több százal megemelkedett. Az önbíráskodások a kilencvenes évek második felében szaporodtak el olyannyira, hogy számuk 1997-ben és 1998-ban 1000 fölé emelkedett, az ezredfordulót követően azonban – nem utolsó sorban a szigorúbb szabályozásnak és a következetesebb bűnüldözésnek is köszönhetően – jelentősen csökkenő trendet figyelhetünk meg.

Az utóbbi években a zsarolás a legritkább vagyon elleni erőszakos bűncselekmény, számarányát tekintve korábban is hasonló nagyságrenddel, de jellemzően az önbíráskodás alatt maradt, 2010 előtt viszont jelentősen meghaladta a kifosztás előfordulási mértékét. Mindazonáltal kételyeket vet fel, hogy a fejezet struktúrája mennyire tekinthető konzekvensnek és homogénnek, mivel egyrészt – a megváltozott jogi szabályozás következtében – a kifosztások döntő hányadát az elkövetők nem erőszakos magatartással valósítják meg, hanem védekezésre képtelen személy sérelmére történő dologelvétellel, másrészt viszont az erőszakkal, illetve az élet vagy a testi

épség elleni közvetlen fenyegetéssel elkövetett jármű önkényes elvételek nem tartoznak e körbe.

Az OKRI-ban az elmúlt években sor került az önbíráskodás és a kifosztás részletes empirikus kutatására, a közeljövőben pedig a rablás és a zsarolás ilyen jellegű vizsgálatát tervezzük.

**Tilki Katalin:**

### **A feljelentés elutasításának és a nyomozás megszüntetésének jellemző okai az állatkínzással kapcsolatos büntetőügyekben**

Az OKRI korábbi, az állat- és természetvédelemmel kapcsolatos kutatásai arra mutatnak rá, hogy ebben a témában nem készültek olyan tanulmányok és jelenleg sem folynak olyan vizsgálatok, amelyek bemutatnák és elemeznék az állatkínzással kapcsolatos bűncselekményeket. A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett kutatás célja, hogy áttekintést adjon az állatkínzással kapcsolatos feljelentések elutasításának és nyomozások megszüntetésének jellemző okairól, eseteiről.

A munka alapját olyan 2014 és 2016 közötti büntetőügyek képezték, amelyeket a megadott szempontok szerint, ügyszámok alapján a megyei főügyészségek bocsátottak rendelkezésre. Ennek eredményeképpen összesen 117 ügy került a vizsgálati mintába.

A tanulmány ismerteti a témával kapcsolatos statisztikai adatokat, az állatkínzás hatályos büntetőjogi szabályozását, a procedúrát gátló körülmények eljárási kódex szerinti előírásait, majd az aktavizsgálaton alapuló empirikus kutatás eredményeit.

A jogesetek alapján megállapítható, hogy az ügyek 72%-ában az ügyészség, 21%-ában pedig a rendőrség szüntette meg a nyomozást. Feljelentés elutasítására az esetek 7%-ában került sor. A feljelentést általában a Be. 174. § (1) bekezdés c) pontja alapján (gyermekkor mint büntethetőséget kizáró ok miatt) utasította el az eljáró hatóság. A nyomozás megszüntetésére legtöbbször azért került sor, mert

- a) nem volt megállapítható, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el;
- b) megrovást alkalmaztak, mert úgy találták, hogy a gyanúsított cselekménye már nem veszélyes, vagy csekély fokban veszélyes a társadalomra;
- c) büntethetőséget kizáró ok – gyermekkor vagy kóros elmeállapot – állt fenn.

A büntetőeljárás leggyakrabban állatok bántalmazása; nem megfelelő tartása, elhanyagolása; légpuskával lelővése, megsebesítése miatt indult. Olyan esetek is előfordultak, amikor védtelen állatokkal kegyetlenkedtek, elsősorban állatokat bántalmaztak, azokat felakasztották, megdobálták a többségében 10 és 13 év közötti gyerekek, életkoruk miatt azonban nem lehetett velük szemben az eljárást lefolytatni.

A nyomozás során nehézséget okoz egyrészt az, hogy a feljelentő a konkrét körülmények ismerete nélkül rosszul ítéli meg az általa látott helyzetet, másrészt a tanúk hiánya. Nem egyszer pedig a névtelen bejelentés, vagy az okoz problémát, hogy a feljelentés valóságtartalmát nem támasztják alá adatok.

Ezekben az ügyekben kulcsfontosságú a helyszíni szemle és a hatósági állatorvos jelenléte, valamint munkája, azaz az állatok állapotának és a tartás helyszínének alapos felmérése és az adatok dokumentálása.

Különösen lényeges lenne a bűncselekmények megelőzése, a gyermekek állatvédelmi oktatása, továbbá a lakosság széleskörű felvilágosítása azzal kapcsolatban, hogy mely cselekmények valósítják meg az állatkínzás bűncselekményét és ezekhez a törvény milyen szankciókat fűz.

## **II.2. MEGYEI FŐÜGYÉSZSÉGEK ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK**

**Kiss Anna:**

### **A különleges bánásmódot igénylő személyek helye és szerepe a büntetőeljáráásban**

A kutatás és az erre épülő zárótanulmány részletesen elemzi a büntetőeljárási kódex ide vonatkozó kérdéseit. Az új Be.-ben a jogalkotó megteremtette a különleges bánásmódot igénylő személyek csoportját, és ennek létrehozásával együtt pluszgaranciákat is adott nekik. Egyfajta sérülékeny csoportokról van itt szó, de ez a név nem jelenik meg a törvényben, hanem a jogalkotó úgy szabályozza az erre a körre vonatkozó normákat, hogy a különleges bánásmód biztosításának külön fejezetet szentel. Így az egyéniesítés tényleges érvényesülése biztosítottá válik, legalábbis ezt ígéri a jogalkotó.

A különleges bánásmódra vonatkozó szabályok a régi Be.-ben is helyet kaptak, mivel az EU irányelvben kitűzött határidő lejárt addigra, amikorra elkészült az új Be. Így a jogalkotó 2015-ben kénytelen volt a régi Be.-be beépíteni azokat a szabályokat, amelyeket az EU irányelv elvárt a tagállamoktól. Az új (hatályos) Be.-ben pedig az eddigi szétszórt elhelyezéssel szemben, önálló fejezetet kapnak ezek a normák.

A kódex XIV. fejezetének alapja, hogy az egyéniesítés szempontjai nagyobb hangsúlyt kapjanak, és a különleges bánásmódra igényt tartó személyek egyedi igényei jobban érvényesüljenek.

A fejezetben elhelyezett szabályok egyrésztől meghatározzák, hogy kik azok, akik különleges bánásmódban részesülhetnek, másrészt megjelenítik azokat a pluszrendelkezéseket, amelyeket az eljáró jogalkalmazóknak a büntetőeljárás folyamán, az általános garanciákon túl biztosítaniuk kell, harmadrészt pedig kitér a fejezet arra is, hogyan és milyen módon kerülhet be valaki ebbe az ún. sérülékeny csoportba.

A kutatás rámutat arra, hogy a különleges bánásmódot igénylő személyek pusztán attól, hogy bekerülnek a sérülékeny csoportba, nem feltétlenül ugyanazokkal a pluszjogokkal rendelkeznek. A különleges bánásmódra vonatkozó szabályok leginkább a sértetteket és a tanúkat illetik meg, persze csak abban az esetben, ha rendelkeznek azokkal az ismérvekkel, amelyek alapján az új Be. XIV. fejezete rájuk vonatkozik. Más személyek (terhelt, védő, szakértő, segítők stb.) esetében a különleges bánásmód néhány szabályát kell alkalmaznia a nyomozó hatóságnak, az ügyészségnek vagy a bíróságnak.

A kutatás kitér arra is, hogy a különleges bánásmódot igénylő személy lemondhat a pluszgaranciákról, kivéve azokat, amelyeket a törvény értelmében kötelezően kell alkalmazni. Fontos része a kutatásnak, hogy felhívja arra a figyelmet, miszerint a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedés alkalmazása nem járhat a büntetőeljáráásban részt vevő más személy eljárási jogainak sérelmével.

**Ritter Ildikó – Tilki Katalin – Garai Renáta:**

### **A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás előfordulásának gyakorisága a bírói gyakorlat alapján a közlekedési bűncselekmények miatt indult ügyekben**

A Vas Megyei Főügyészség kezdeményezésére indított vizsgálat célja az volt, hogy – statisztikai adatok híján – megismerhessük a végleges hatályú gépjárművezetéstől eltiltás



büntetések elterjedtségét, országos eloszlását, okait és az elítéltek jellemzőit. Továbbá, hogy feltárjuk és értelmezzük a vonatkozó bírósági határozatok érvényesülését és azok korlátait a gyakorlatban. Hazánkban, a fenti tárgykörben, nem történt még célzott vizsgálat, a kriminálstatisztika pedig nem gyűjt adatokat az ítélezési gyakorlatról. A vizsgálati mintát 90 ügyirat alkotta, ami azt jelenti, hogy a 2017-ben regisztrált 14 955 járművezetéstől eltiltás határozatnak mindössze csekély hányada, hozzávetőleg 0,6%-a volt végleges hatályú eltiltás.

Legfőbb eredmények:

- A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés alkalmazása nem függ össze az adott területi egység közúti baleseti fertőzöttségével, de még az ismertté vált közlekedési bűncselekmények elterjedtségével sem.
- A mintába került elkövetők 90%-a pszichoaktív szer (jellemzően alkohol) befolyása alatt állt cselekménye hatósági észlelésekor. Minden ötödik esetben kábítószer vagy gyógyszerfogyasztás, illetve egyéb egészségügyi és/vagy mentális probléma volt detektálható a közlekedési bűncselekmény elkövetésének hátterében.
- A mintába került ügyek 42,6%-a indult csak baleset következtében, a többi esetben a hatósági észlelésnek baleseti kockázatsökkentő vagy kockázatelimináló hatása volt.
- A balesetet okozók csoportjában kétszer annyian voltak a „tisztá”, azaz nem addiktív járművezetők, mint a pszichoaktív szerfüggők. Ez azt jelzi, hogy a balesetet okozó végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetést kapott elkövetők többségénél az alkalmatlanságuk oka nem szerfüggőséggel volt összefüggésbe hozható!
- A mintába került összes elkövető 16,6%-ának hatósági észlelésekor súlyos egészségkárosodása volt, amely többségében összefüggött az elkövetett cselekménnyel, annak kvázi az előidézője volt. A teljes mintán mért arányérték mintegy kétszerese volt detektálható a balesetet okozók almintáján. Esetükben a fizikai egészségügyi állapotuk közel akkora kockázati faktornak bizonyult, mint a pszichoaktív szerfüggőségük (1:1), míg a teljes mintán ez az arányosság 1:4-hez értéket képviselt a szerfüggőség „javára”.
- *Minden negyedik mintába került végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetést kapott elkövető 70 év feletti volt!* A baleset bekövetkezése pedig a szakértői vélemények alapján jellemzően összefüggött az abban vétkes sofőr egészségi állapotával.
- A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés jellemzően a középkorú vagy annál idősebb, súlyosabb egészségügyi, illetve mentális – beleértve az addiktológiai okokat is – problémával küzdőkkel szemben kerül alkalmazásra. Olyanoknál, akiknél ezek az okok már hosszabb ideje fennálltak, de a hatósági észlelésre csak az adott esetben, illetve súlyos közlekedési bűncselekmény elkövetése okán került sor.

Négy jól elkülöníthető fő indokoláscsoportba oszthatók a mintába került ügyekben a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabásának bírósági indokolásai:

- pszichoaktív szerfüggőség;
- személyiségzavar, kóros elmeállapot;
- időskorral járó egészségügyi problémák;
- többször észlelt vezetői engedély nélküli közlekedés.

A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás alkalmazása a gyakorlatban önmagában nem tekinthető hatékony visszatartó szankciónak. Általában megállapítható, hogy a vádlottakat a korábbi büntetések, a hosszabb időtartamú határozott ideig tartó járművezetéstől eltiltás sem tartotta vissza attól, hogy újra közlekedési bűncselekményt kövessenek el, vagy pszichoaktív szertől befolyásolt állapotban, vezetői engedély nélkül vezessenek.

Hazánkban – szemben számos uniós tagállammal – nincs lehetőség annak a gépjárműnek az elkobzására, amelyet a pszichoaktív szertől befolyásolt állapotban elkövetett járművezetés bűncselekmény elkövetője a törvényi tényállás megvalósításakor vezetett.

Magyarországon a jogalkotónak indokolt lenne megfontolni és megteremteni az elkobzás alkalmazásának feltételeit a többszörös és különös visszaesők, illetve a halálos baleset okozó ittas járművezetés, továbbá a közúti baleset okozása súlyosabban minősülő eseteiben. A büntetőeljárások menetét pedig gyorsabbá és hatékonyabbá lehetne tenni ittas járművezetés esetén – több EU-tagállamban már alkalmazott – gyorsított eljárás bevezetésével.

**Nagy László Tibor:**

### **A kihívó közösségellenesség értelmezése a bírói gyakorlatban a garázdaság miatt indult büntetőügyekben**

A kutatást a Vas Megyei Főügyészség kezdeményezte, mivel azt tapasztalták, hogy a garázdaság vétsége miatt indult büntetőügyekben a bírói gyakorlatban a jogalkalmazást elbizonytalanító változás történt a kihívó közösségellenesség értelmezését illetően. A kutatás megvizsgálta az alapjául szolgáló bűnügyi iratokat, a jogszabályi környezetet, feldolgozta a vonatkozó szakirodalmat, valamint interaktív szakmai kerekasztal-beszélgetésre került sor a kérdéskörben járatos ügyész és bíró kollégák aktív részvételével, amelyen kérdőíves felmérés is helyet kapott.

Kétségtelen, hogy kevés bűncselekmény alakulása függött és függhet olyan mértékben a társadalmi tudat változásaitól, a közhangulattól, a jogpolitikai elvek stabilitásától, a kriminalitási érzékenységi küszöb szintjétől, mint a garázdaságé. 1955-ben bűncselekményként történt pönalizálása óta mind törvényi megfogalmazásában, mind a jogalkalmazási gyakorlatban számos jelentős változás következett be, amely szükségképpen tükrözte az aktuális társadalmi-politikai-kulturális viszonyokat, időszakonként komoly mértékben fellángoló jogirodalmi vitákat is kiváltva. Ezt figyelembe véve meglepőnek is tűnhet, hogy a tulajdonképpen szovjet példa alapján megkonstruált, a szocialista büntetőjog-alkotás klasszikus produktumának tekinthető tényállás túlélte a rendszerváltás utáni számos büntetőjogszabály-változtatást, beleértve az új Büntető Törvénykönyvet is. Nem vitás, hogy a jurisdikció során a garázda magatartások megítélésével kapcsolatosan a legkomolyabb dilemmát a kihívó közösségellenesség megállapítása okozza. E határozatlan jogfogalom a garázdaság szubsztanciális elemének tekinthető, hiszen ennek hiányában még a garázdaság szabálysértési alakzata sem valósul meg. Mivel a jogalkotó gyakorlatilag a jogalkalmazásra bízta a fogalom értelmezését, nem véletlen, hogy annak gyakran eltérő explikációjára kerül sor.

A jogalkalmazó szakemberek véleménye is megoszlik a tekintetben, hogy a kihívó közösségellenesség mennyire tekinthető olyan tényállási elemnek, amely sérti a jogbiztonságot. Felvethető jogegységi határozat kezdeményezése, de akár az az álláspont sem nélkülöz minden alapot, miszerint a kihívó közösségellenesség megállapítása a jogalkalmazásban meglehetősen esetleges, gyakorlatilag az eljáró szervek diszkrécióján múlik, hogy sor kerül-e a büntetőjogi felelősségre vonásra. A tényállási elem határozatlansága emiatt jogbiztonsági problémákat vet fel, amely szintén azt erősíti, hogy az ilyen jellegű cselekmények bűncselekményként való megítélése nem tartható. E radikálisnak tűnő véleményen kívül azonban más elképzelések is megfogalmazhatók. Így például a bűncselekményi alakzat megszüntetése mellett bizonyos bűncselekményeknél a garázda jellegű elkövetés minősítő körülményként való szabályozása; kizárólag a nyilvános helyen vagy csak a csoportosan történő elkövetés pönalizálása, illetve leginkább támogatottan a bűncselekményi alakzat leszűkítése a személy elleni erőszakos magatartásokra. A téma nem tekinthető lezártnak, azt a jövőben is célszerű napirenden tartani, mind a jogalkalmazói továbbképzések során, mind a kodifikációs változtatások megfontolása céljából.

**Kármán Gabriella – Szabó Judit:**

### **A poligráf alkalmazásának tapasztalatai és problémái a büntetőeljáráásban**

A kutatás a Pest Megyei Főügyészség kezdeményezésére indult a poligráf büntetőeljárás során történő alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatok, illetve az ennek vonatkozásában felmerülő problémák elemzése és értékelése céljából. A vizsgálat célja annak a büntetőeljárási jogi és kriminálisztikai szemszögből történő megközelítése volt, hogy a korábbi szabályozás idején milyen problémákkal szembesültek a jogalkalmazók a poligráf alkalmazása kapcsán, ezek hogyan értékelhetők az új büntetőeljárási törvény rendelkezései tükrében, valamint hogy milyen további anomáliák lehetősége merül fel az új szabályozás ismeretében.

A kutatás – célkitűzéseinek megfelelően – elsősorban empirikus adatgyűjtési módszerekre támaszkodott. A normatív háttér és a rendelkezésre álló hazai és nemzetközi szakirodalom tematikus áttekintése mellett az aktaelemzés és a csoportos interjú módszerei segítségével történt.

Az új büntetőeljárási törvény a műszeres vallomásellenőrzést a nyomozás során alkalmazható, közvetett bizonyíték beszerzésére irányuló bizonyítási cselekményként határozza meg. A kutatást a poligráfos vizsgálat szabályozásának hiányosságai, ennek következtében a szerteágazó és sok kérdést felvető joggyakorlat indukálta. A vizsgálat több módszerrel alátámasztotta ezt, a korábbi büntetőeljárásról szóló törvény (1998. évi XIX. törvény) hatálya alatti joggyakorlat alapján számos kérdés merül fel. Az új büntetőeljárási törvény több tekintetben egyértelmű rendelkezéseket vezet be azzal, hogy a műszeres vallomásellenőrzési eljárásokat a bizonyítási cselekmények között helyezi el, a vizsgálatot folytató szaktanácsadónak pedig tanúkénti kihallgatását teszi lehetővé az eljárásban. Szakít ugyanakkor a poligráf megnevezés szűkítő fogalmával, lehetőséget biztosítva további, a vallomások műszeres ellenőrzésére kifejlesztett technológiák alkalmazására is.

A kutatás során szerzett tapasztalatok arra engednek következtetni, hogy a poligráfos vizsgálat kapcsán vannak még megoldandó kérdések. A vizsgálat eredménye bizonyító erejének megítélése, a bizonyíték értékelése a módszer tudományos megalapozottságával kapcsolatban felmerülő aggályok miatt a téma tovább vizsgálendő. Az új törvény rendelkezéseinek érvényesülése, a gyakorlati tapasztalatok szintén a kutatás folytatására sarkallnak.

**Póczik Szilveszter – Bolyky Orsolya – Sárík Eszter:**

### **Külföldi állampolgárok bűnelkövetési sajátosságai Magyarországon, figyelemmel a 2015–2017-es migrációs válságra**

A rendszerváltást követően a külföldi bűnelkövetők szerepe a magyarországi bűnözés teljes vertikumában a kriminálstatisztika adataiból kiindulva nem jelentős. A kutatás *első részében* a rendszerváltástól a 2007–2008-ban kibontakozó gazdasági válság időszakáig vizsgálta a külföldi bűnelkövetők aktivitását hazánkban, ebből megállapítható, hogy ennek az időszaknak a tendenciái máig meghatározóak. Emellett kitekintett a 2008–2014 közötti időszakra is, hiszen feltételezhető volt, hogy a gazdasági válság valamelyest szerkezeti átalakulást hoz a külföldi állampolgárok bűnelkövetésének jellegében.

A *második részben* a kutatás áttekintette a külföldiek által megvalósított határzárral kapcsolatos cselekmények alakulását. A hipotézis szerint a határzárral kapcsolatos új bűncselekményi

tényállások száma valamelyest átrendezi a korábban kialakult összképet és tendenciákat. A vélelem azonban nem állta meg a helyét. A külföldi elkövetők száma és aránya a migrációs hullám és a jogi határzár ellenére továbbra is csökkenő tendenciát mutat. Az összes bűnelkövető 99 ezerrel mintegy 90 ezerre csökkenő létszáma mellett a külföldi bűnelkövetők továbbra is – a '90-es évekhez hasonlóan – 4,5-5 százalékos arányt képviselnek. Akkoriban az összes ismertté vált bűnelkövető 3-4 százaléka volt külföldi, és ez mára sem változott jelentősen. A határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A §) bűncselekmény miatt regisztráltak száma a fent említett okokból 2016-ban mutatja a legmagasabb értéket 2803 fővel (a bűncselekmények száma 2843 volt). A 2017-ben tapasztalható radikális csökkenés mindkét cselekmény (határzár tiltott átlépése és a határzár megrongálása) elkövetőinek számában a határkerítés és őrizetének jelentős hatékonyságjavulását, illetve elrettentő hatásának erősödését jelzi, hiszen az elkövetők száma a zero értékhez konvergál. Az elkövetők, egyben az átvándorolni készülő menekülők származási helyéről (országáról) a 2016-os adatok nyújtják a legmegbízhatóbb képet, az első helyeken az afgánok, sírek, pakisztániak, irakiak és irániak szerepelnek. Ez azt is jelzi, hogy ez említett országok népessége a legmobilabbak közé tartozik. A határzáron keresztül érkező illegális határátlépők 85-90 százaléka férfi, 10-15 százaléka nő és 13-16 százaléka fiatalos, vagy annak vallja magát. A 2017. évi elkövetői létszám elenyésző, következtetések levonására nem alkalmas. Ez azt is jelzi, hogy a műszaki határzár megépítése és élőerőre támaszkodó rendészeti felügyelete sikerrel tartóztatta fel a migrációs nyomást, illetve 2017-re közel nullára csökkentette a határzáron átjutni akarók sikeres belépését.

**Kiss Anna:**

### **A járműipari fejlesztések (pl. önvezető járművek, biztonsági rendszerek stb.) várható hatása a közlekedési bűncselekményekre**

A kutatás igyekszik feltárni a mesterséges intelligencia világát, ezen belül is leginkább az önvezető járművek fejlesztésére koncentrál. Az önvezető járművek 2018-ban már a közforgalomban is helyet kapnak, ezért ennek jogi szabályozása elengedhetetlen. Az önvezető járművek által okozott balesetek pedig felvetik a felelősség kérdését, s ezen belül is leginkább azt, hogy melyik jogterületnek kellene ezt szabályoznia.

A témát érintően intézményi és intézeteken kívüli kerekasztal-beszélgetéseken és konferenciákon álltak össze azok a kérdések, amelyek többségére későbbi kutatások adhatnak majd választ:

- Ha az önvezető jármű balesetet okoz, akkor vajon ki viseli ezért a felelősséget?
- Kidolgozható-e a mesterséges intelligencia jog-, cselekvő- és vétőképessége?
- Közúti és egyéb baleset okozása esetén kit terheljen a felelősség?
- Ez a felelősség magán- vagy büntetőjogi felelősség legyen-e?

Amennyiben a polgári jogban lévő felelősségi szabályok lesznek itt relevánsak, akkor a veszélyes üzemmel kapcsolatos felelősség, vagy a termékfelelősség kategóriáiban kell majd gondolkodni. Amennyiben a büntetőjognak lesz itt szerepe, akkor további kérdésekre kell választ adni, melyek az alábbiak:

- a büntethetőségi akadályok;
- a gondatlanság fogalmának alkalmazhatósága;
- a jogi személy felelőssége;
- az ún. mögöttes felelősség;
- *az önvezető jármű saját büntetőjogi felelősségi kérdése (lehet-e tettese a bűncselekménynek?).*

A legutolsó helyen megfogalmazott kérdésre a mai tudásunk szerint mindenképpen nemleges választ kell adnunk, hiszen a büntetőjog csak a bűnös, vagyis az elkövetőnek felróható és csak az emberi magatartást tekinti bűncselekménynek. Mindezek ellenére is érdekes lehet felvetni a „robot” büntetőjogi felelősségének elméleti kérdését, melyre a választ csak később tudjuk megadni.

**Mészáros Ádám:**

### **A fenyegetés sértettre gyakorolt hatásának szerepe – különös tekintettel a fegyveresen és felfegyverkezve elkövetés, valamint a jogos védelem megítélése körében [Btk. 22. §, 459. § (1) bek. 5., 6., 7. pont]**

A kutatási hipotézis szerint abból, hogy a kényszer és a fenyegetés több helyen is elhelyezhető a büntethetőségi akadályok rendszerében, több dogmatikai probléma adódhat e körülmények más büntetőjogi felelősséget kizáró okokkal való összevetése kapcsán. Így, ha a bűncselekmény fogalmában a cselekmény önálló dogmatikai értelmet kap, akkor nehezen igazolható például a jogos védelem olyan támadás esetén, amelyet egy harmadik személy kényszerít ki a megtámadottal szemben. Ilyenkor ugyanis a jogtalan támadás nélkülözi a cselekményi jelleget, így nem kerülhet sor sem a tényállásszerűség, sem a jogellenesség vizsgálatára, ami a jogos védelem szempontjából a védekezés jogszerűsége tekintetében követelmény lenne.

A kutatás a kényszer és a fenyegetés differenciált értelmezését tartja követendőnek: mindkét körülményt egyrészt akarati képességet, másrészt beszámítási képességet kizáró okként célszerű vizsgálni. Mindkét kategória a bűncselekmény fogalmában a bűnösség keretében kap szerepet. A kutatás eredménye szerint a következő megkülönböztetés tehető:

- a) Öntudatlan mozgás (például ha valakit belelöknek a kirakatba), hipnózis alatt állás stb. esetében nincs akaratlagos magatartás. Ilyenkor eleve kizárt a felismerési képesség és az akarat által uralt magatartás léte/vizsgálata, ez a fajta kényszer a bűnösség elemei között említett akaratlagosságot zárja ki.
- b) Ha azonban a kényszer hatása alatt álló felismerési képessége birtokában van (felismeri azt, hogy tevékenysége vagy mulasztása jogellenes következménnyel jár), de nem képes e felismerésének és akaratának megfelelő magatartás tanúsítására: ez a fajta kényszer beszámítási képességet kizáró okként értelmezhető. Így például, ha az elkövető lekötözi a vízimentőt, hogy ne tudja kimenteni a fuldokló haragosát, vagy a váltóórt, hogy vonatbalesetet idézzen elő: a lekötözött felismeri azt, hogy cselekednie kellene, akarata is van, hogy ezt megtegye, de a fizikai kényszer miatt képtelen az akaratának megfelelően cselekedni. Ebben a megközelítésben nem válhat kérdésessé a jogtalan támadás értelmezése a jogos védelem keretében: mindkét esetben a kényszer a szubjektív oldallal áll összefüggésben: a dolgok természetétől függően vagy akaratlagosságot, vagy beszámítási képességet kizáró ok. Így például, ha hipnózis alatt álló támad valakire, ez utóbbi jogos védelmi helyzetben lesz, mivel a támadás jogtalanak minősül.
- c) A fenyegetés esetében az alapvető kérdés, hogy ez csak relatív kényszer lehet-e, avagy abszolút kényszer is? Így például, amikor a kényszerítő a felhasznált személyt gyermeke megölésének kilátásba helyezésével tartja sakkban, szabadon bocsátása fejében arra kényszeríti, hogy haragosát ölje meg, azt kell eldönteni, hogy van-e értékelhető választás. Ha azt az álláspontot fogadjuk el, hogy a fenyegetés csak relatív kényszer lehet, akkor a törvényt alapul véve nem állapíthatunk meg a fenyegetés alatt álló javára büntetőjogi felelősséget kizáró okot, csupán felelősséget korlátozó okot.

Más a helyzet azonban akkor, ha a fenyegetést elvárhatóságot kizáró okként kezeljük, mert akkor az a bűnösséget zárja ki, ami a bűncselekmény megvalósulásának állja gátját. Ez esetben azonban felmerül a kérdés, hogy mikor érvényesülhet a kényszer felelősséget korlátozó okként, azaz létezik-e olyan, hogy korlátozott elvárhatóság? A másik oldalról, az akaratot hajlító kényszer nem értelmezhető elvárhatóságot kizáró okként, mert akkor megint csak nem lehetne bűncselekményt megállapítani, holott az valójában megvalósul. Ha ellenben elfogadjuk azt, hogy a fenyegetés abszolút kényszer is lehet, akkor az élet elleni támadás esetén beszámítási képességet kizáró okként funkcionál, mivel a fenyegetés hatása alatt álló képes felismerni, hogy amit tesz az jogellenes, nem is akarja azt megtenni, viszont a fenyegetés hatására mégis megteszi.

Akármelyik értelmezést is fogadjuk azonban el, nem tagadható a kényszerített támadásának jogellenessége, ami azzal jár, hogy vele szemben jogos védelemben el lehet járni.

**Kármán Gabriella – Kerezsi Klára – Farkas Krisztina:**

### **A kulturális javak védelmének rendszeti eszközrendszere**

A kulturális javak védelmét elsősorban a közigazgatási jog szolgálja, a sértett és veszélyeztetett értékek, a cselekmények társadalomra veszélyességének súlya és a szervezett bűnözéssel való közvetlen összefüggések mindinkább indokolják a büntetőjogi intézményrendszer fejlesztését. Ezzel egybehangzóan a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezen a területen a bűnüldöző tevékenység mellett fokozott szerepe van a megelőző, illetve a tudatosságnövelő tevékenységnek is. Ezért a kutatás a mindezt magában foglaló rendszeti eszközrendszer vizsgálatára irányult. Célja a magyarországi szervezeti és jogi keretek áttekintése és a gyakorlati tevékenység tanulmányozása volt, emellett a világviszonylatban is példaértékű olaszországi műtárgyvédelmi modell sarokpontjait kívánta bemutatni a Magyarországon is adaptálható megoldások részletezésével.

A szűkebb körű vizsgálat a kulturális javak tárgyára elkövetett bűncselekményeken belül kiemelten a kulturális javakat legsúlyosabban veszélyeztető, és a szervezett bűnözéssel is szoros összefüggéseket mutató kulturális javak illegális kereskedelmének jelenségét, annak megnyilvánulásait, az ezzel kapcsolatos jogalkalmazási tapasztalatokat kívánta feltárni Magyarországon. Ennek indoka az, hogy ezzel több cselekményt vizsgálva, átfogó kép rajzolódik ki a jelenségről, másrészt ez a legsúlyosabb, szervezett bűnözéssel is szoros kapcsolatban álló probléma. Mivel nincs a magyar Btk.-ban „illegális műtárgy-kereskedelem” tényállás, a kiindulópontként kezelt fogalom alapján a következő bűncselekmények miatt folytatott büntetőeljárásokra koncentrált a kutatás: lopás, rablás, orgazdaság, visszaélés kulturális javakkal, költségvetési csalás.

A vizsgálat tapasztalatai szerint a kulturális javak jelentősége, az e tárgyakra elkövetett bűncselekmények súlya az általános hatáskörű nyomozó hatóságok tevékenysége során – a statisztikai adatközlés alapján – nem kellően ismert. Az ilyen jellegű ügyekkel foglalkozó nyomozó hatóságok véleménye szerint szükség van a speciális képzésre és a tudatosságnövelésre az általános hatáskörű nyomozó hatóságoknál is, de még inkább az ezeken a területeken dolgozó civil munkakörökben dolgozók tekintetében.

A hatóságok tudomására jutott ügyek alacsony számából sajnos nem vonható le egyértelműen az a következtetés, hogy Magyarországon az illegális műtárgy-kereskedelem előfordulása elenyésző. Egy-egy nagyobb volumenű sorozat-ügy alapján, valamint azon deliktumok alapján, amelyekben Magyarország tranzitországgként volt jelen, és az eljárás már

másik országban folytatódik, felmerül a kérdés, hogy vajon mekkora a látencia ebben a tárgykörben.

További adatok érdekében a legális kereskedelem monitorozásán túl a lopott (valamint az illegális ásatások alkalmával megszerzett) tárgyak adás-vételének mélységi vizsgálata, e problémának és megoldási lehetőségeinek az elemzése is elengedhetetlenül fontos lenne a jelenség teljes körű ismeretéhez.

**Farkas Krisztina:**

## **A kulturális javak védelmének rendszertől eszközzel Olaszországban**

A kulturális javak védelme összetett jogi és eszközzel igényel, amelyhez a rendszertől megközelítés is hozzátartozik. Olaszország olyan komplex, sajátos rendszert hozott létre ezen a területen, amely egyedülállóan tekinthető a világon. Így amikor valamely ország kulturális értékeinek hatékonyabb megóvására törekszik, az olasz megoldás vizsgálata nem mellőzhető. Az olasz szervezetrendszer három pilléren nyugszik, amely a Kulturális Örökségért, Tevékenységért és Turizmusért Felelős Minisztérium, a Csendőrség Kulturális Javak Védelmével Foglalkozó Parancsnoksága (TPC) és a Pénzügyőrség sajátos tevékenységében ölt testet. Rendszertől szempontból a TPC tevékenysége kiemelkedő, sajátos mind a felépítése, mind a működése. A szervezet nemcsak a kulturális javak mint elkövetési tárgyak körében elkövetett bűncselekmények nyomozását fogatosítja, hanem ugyanolyan jelentős az eltűnt vagy Olaszországból illegálisan kivitt kulturális javak visszaszerzése érdekében kifejtett tevékenysége, elsősorban az „illegálisan eltulajdonított kulturális javak adatbankja” (LEONARDO) kezelése révén, továbbá a megelőzés, az oktatás és tömegtájékoztatás területén is. A másik rendőri szerv a Pénzügyőrség, amelynek hatásköre elsősorban a gazdasági bűncselekmények területére terjed ki, amellyel azonban a kulturális örökség védelme területén is szereppel bír.

A jogi szabályozás alapvetően két jogterület – a közigazgatási jog és a büntetőjog –, egyúttal két kódex – a kulturális és természeti javak védelméről szóló közigazgatási kódex és a büntető törvénykönyv – között oszlik meg. A közigazgatási kódex büntetőjogi tényállásokat is tartalmaz. A támadó magatartások súlyosabb formái ellen a büntető törvénykönyv nyújt közvetett védelmet a vagyon elleni bűncselekmények körében. A büntetőjogi szabályozás azonban inkoherens és ellentmondásos, így jelenleg két törvényjavaslat van folyamatban a hiányosságok kiküszöbölése érdekében.

A kutatás kitekintő jelleggel bemutatja az Európa Tanács égisze alatt 2017. május 3-án elfogadott, az első kifejezetten büntetőjogi tárgyú egyezményt, beleillesztve a korábban elfogadott nemzetközi jogi dokumentumok rendszerébe.

A kutatás alapján a TPC tevékenysége kínál hasznosítható tapasztalatokat, amely magában foglalja a szervezet felépítését és működését. A szervezet tevékenységének vizsgálatakor nemcsak a bűnüldözési tevékenysége, hanem a megelőzés, az oktatás és tömegtájékoztatás során szerzett tapasztalatai is mintaként szolgálhatnak a magyar rendszer számára.